

Očuvanje kulturne baštine kroz razvoj ruralnog turizma

Golub, Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:506641>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Diplomski rad br. 375/PE/2021

Očuvanje kulturne baštine kroz razvoj ruralnog turizma

Barbara Golub, 1585/336D

Varaždin, listopad 2021. godine

**Sveučilište
Sjever**

**Odjel za ekonomiju
Studij Poslovna ekonomija**

Diplomski rad br. 375/PE/2021

Očuvanje kulturne baštine kroz razvoj ruralnog turizma

Student

Barbara Golub, 1585/336D

Mentor

doc. dr. sc. Marina Gregorić

Varaždin, listopad 2021. godine

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za ekonomiju		
STUDIJ	diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija		
KRISTUPNIK	Barbara Golub	NATIČNI BROJ	0269077934
DATUM	30.09.2021	KOLEGIJ	Posebni oblici turizma
NASLOV RADA	Očuvanje kulturne baštine kroz razvoj ruralnog turizma		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Preservation of cultural heritage through the development of rural tourism		

MENTOR	Doc. dr. sc. Marina Gregorić	ZVANJE	Docent
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. Izv. prof. dr. sc. Ante Rončević, predsjednik		
	2. Prof. Anica Hunjet, član		
	3. Doc. dr. sc. Marina Gregorić, mentor		
	4. Doc. dr. sc. Darijo Čerepinko, zamjenski član		
	5.		

Zadatak diplomskog rada

BROJ	375/PE/2021
------	-------------

OPIS

Predmet istraživanja diplomskog rada bavi se kulturnom baštinom u funkciji turizma s aspekta razvoja ruralnog turizma kao jednog od posebnih oblika turizma. Suvremeni trendovi ukazuju na povećanu potražnju za ruralnim turizmom što predstavlja prilike za razvoj turističkih destinacija u Republici Hrvatskoj. Ciljevima istraživanja utvrdit će se važnost materijalne i nematerijalne baštine za razvoj ruralnog turizma na području turističke zajednice Dravski Peski i područje Središnje Podravine. Metode istraživanja obuhvatiti će povijesnu metodu, istraživanje za stolom, metodu analize i sinteze te empirijsku kvalitativnu metodu pomoću instrumenta dubinskog intervjua. Doprinos rada ogleda se kroz utvrđivanje važnosti kulturne baštine koja može poslužiti kao podloga za razvoj ruralnog turizma u ruralnim područjima te isticanju povezanosti između kulturnog i ruralnog turizma kao i potrebe za očuvanjem i zaštitom kulturno-povijesnih vrijednosti takvih područja.

ZADATAK GRUČEN

7.10.2021.

POTPIS MENTORA

M. Gregorić

SVEUČILIŠTE
SJEVER

Sažetak

Materijalna i nematerijalna baština predstavljaju neizostavnu komponentu ruralnog turizma. Sukladno tome, razvoj takvog oblika turizma gotovo je nemoguć bez kulturnih elemenata. Ljudi i njihov način života, stvaralaštvo, kulturni izričaj i običaji nekog mjesta privlače turiste u destinaciju u jednakoj mjeri kao i njene prirodne ljepote. Osim toga, kultura može biti i važan čimbenik u procesu brendiranja destinacije što potvrđuju i brojni primjeri destinacija koje su se uspjele istaknuti na međunarodnom turističkom tržištu zahvaljujući svojim kulturnim, povijesnim i sličnim resursima. Temeljem toga, moguće je zaključiti izravnu povezanost ruralnog i kulturnog turizma kao specifičnih oblika turizma. Budući da ruralna područja karakteriziraju depopulacija i napuštanje tradicionalnih djelatnosti, razvoj turizma donosi ekonomska i društvena rješenja za takva područja. Korištenje kulture u turističke svrhe, kao i valorizacija iste, štiti brojne tradicionalne elemente od zaborava te potiče mlađe generacije na obnavljanje mnogih starih zanata i znanja. S druge strane, novi turistički trendovi ukazuju na porast putovanja u ruralne turističke destinacije, osobito za vrijeme trajanja pandemije virusa COVID-19 kada su turisti u potrazi za mirnim i nenapuštenim destinacijama. Sukladno navedenom, predmet diplomskog rada je analiza karakteristika i važnosti ruralne kulturno-povijesne baštine, načina njenog očuvanja te turistička valorizacija iste. Ciljevi rada su utvrditi važnost kulturne baštine za razvoj turizma na ruralnim područjima, istaknuti povezanosti između kulturnog i ruralnog turizma te naglasiti potrebu za očuvanjem i zaštitom kulturno-povijesnih vrijednosti takvih područja. Za istraživanje su korištene povijesna metoda, metoda analize, metoda deskripcije te metoda intervjua. Doprinos rada očituje se kroz prikaz dokazane potrebe za ulaganjima u kulturno-povijesnu baštinu ruralnih područja te analize trenutnog stanja temeljenog na ispitivanju dviju turističkih zajednica čiji prostor obiluje kulturnim resursima.

Ključne riječi: kulturna baština, kulturni turizam, ruralni turizam, ruralno područje

Summary

Tangible and intangible heritage is an indispensable component of rural tourism. Therefore, the development of such a form of tourism is almost impossible without cultural elements. The people and their way of life, the creativity, cultural expression and customs of a place attract tourists as much as its natural beauty. Moreover, culture can be an important factor in the process of destination branding, which is confirmed by numerous examples of destinations that have managed to stand out on the international tourism market thanks to their cultural, historical and similar resources. Therefore, it can be concluded that there is a direct link between rural tourism and cultural tourism as specific forms of tourism. Since rural areas are characterized by depopulation and abandonment of traditional activities, the development of tourism brings economic and social solutions to these areas. The use of culture for tourism purposes, as well as its valorization, saves many traditional elements from oblivion and encourages the younger generation to renew many old crafts and knowledge. On the other hand, new tourism trends indicate an increase in travel to rural destinations, especially during the COVID -19 virus pandemic when tourists are looking for quiet and unpopulated destinations. Against this background, this thesis analyzes the characteristics and significance of rural cultural and historical heritage, the possibilities of its preservation and its valorization for tourism. The aim of the paper was to identify the importance of cultural heritage for the development of tourism in rural areas, to highlight the links between cultural and rural tourism, and to emphasize the need to preserve and protect the cultural and historical values of such areas. Historical methods, analytical methods, descriptive methods and interview methods were used for the study. The contribution of the work manifests itself in the presentation of the proven need for investment in the cultural and historical heritage of rural areas and in the analysis of the current situation through the study of the initiation of tourist boards whose space is rich in cultural resources.

Key words: cultural heritage, cultural tourism, rural tourism, rural area

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Predmet i ciljevi rada.....	1
1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka.....	2
1.3. Struktura i sadržaj rada.....	2
2. Kulturna baština u funkciji turizma.....	4
2.1. Pojam i karakteristike kulturne baštine	4
2.2. Turizam baštine	6
3. Teorijski pregled kulturnog i ruralnog turizma	8
3.1. Kulturni turizam	9
3.2. Ruralni turizam.....	12
4. Razvoj kulturnog turizma na ruralnim područjima	16
4.1. Primjeri razvoja kulturnog turizma na ruralnim područjima	19
5. Obilježja kulturne baštine kao sastavnice ruralnog turizma.....	21
5.1. Materijalna i nematerijalna ruralna kulturna baština.....	24
6. Empirijsko istraživanje.....	26
6.1. Uzorak istraživanja.....	27
6.2. Metodologija istraživanja.....	37
6.3. Tema istraživanja	37
6.4. Ciljevi istraživanja.....	38
6.5. Hipoteze istraživanja	38
6.6. Rezultati istraživanja	38
6.7. Rasprava i ograničenja istraživanja	48
7. Zaključak.....	52
8. Literatura	54
9. Popis ilustracija	61

1. Uvod

Početak 21. stoljeća dolazi do pojave novog trenda u turizmu – specifičnih oblika turizma. Turisti počinju zahtijevati personalizirani doživljaj i posebna iskustva na putovanjima, kontakt s lokalnim stanovništvom te kreativnu i inovativnu turističku ponudu. Sukladno tome, dolazi i do nastanka kulturnog i ruralnog turizma. Iako u suštini različiti, njihova se povezanost očituje kroz niz zajedničkih karakteristika koje zajedno mogu stvoriti perspektivan i interesantan turistički proizvod.

Ruralni turizam, kao specifičan oblik turizma, doživljava svoj procvat u posljednjih nekoliko godina. Turisti sve više preferiraju mirnije turističke destinacije s bogatim prirodnim i kulturnim resursima, a koje im mogu pružiti personaliziran i nezaboravan doživljaj i iskustvo. S obzirom da su migracije stanovništva sa sela na grad sve češće, turizam na ruralnim područjima može djelovati kao strategija za očuvanje takvih područja. Povećanjem zaposlenosti i prihoda kroz turizam značajno se mogu poboljšati životni uvjeti ruralnog stanovništva, ali i potaknuti druge gospodarske aktivnosti.

Kulturni turizam na ruralnim područjima razlikuje se od kulturnog turizma na urbanim područjima. Povijesna vrijednost atrakcija može biti jednaka, međutim kulturni turizam na ruralnim područjima vezan je uz lokalno stanovništvo, odnosno njihove običaje i tradiciju. Kulturni turizam posjetiteljima nudi pogled u prošlost, a ruralna su područja bogata starim zanatima i znanjima lokalnog stanovništva koja se prenose s generacije na generaciju.

1.1. Predmet i ciljevi rada

Predmet rada odnosi se na analizu karakteristika i važnosti ruralne kulturno-povijesne baštine, načine, mogućnosti i potrebu očuvanja tradicije, običaja i starih zanata lokalnog stanovništva kroz razvoj ruralnog turizma. Zbog trenda iseljavanja ljudi s ruralnih u urbana područja mnoge vrijednosti sela i manjih sredina nestaju. Kulturni turizam na ruralnom području, osim ekonomskih benefita, doprinosi i očuvanju bogate kulturno-povijesne baštine takvih prostora.

Ciljevi rada su:

- istaknuti važnost materijalne i nematerijalne baštine za razvoj turizma na ruralnom području,

- istaknuti povezanost te međusobni odnos kulturnog i ruralnog turizma,
- naglasiti sve veću potrebu za očuvanjem i zaštitom kulturno-povijesnih vrijednosti ruralnih područja,
- ustanoviti prednosti i nedostatke razvoja turizma na ruralnim područjima, te
- empirijskim istraživanjem utvrditi glavne kulturne resurse i kulturnu ponudu mjesta i naselja Turističke zajednice područja Dravski Peski i Turističke zajednice područja Središnja Podravina, kao i buduće razvojne planove vezane uz kulturni turizam.

1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka

Rad se sastoji od teorijskog i empirijskog dijela. Za teorijsko istraživanje korištene su povijesna metoda, metoda analize i metoda deskripcije kojima su prikupljeni podaci o važnim pojmovima, njihovim karakteristikama i značajkama, kao i pojavama vezanim uz turizam i kulturu. Odabrana metodologija odnosi se na korištenje sekundarnih izvora podataka, odnosno podataka pribavljenih u drugim istraživanjima. U procesu istraživanja i izrade ovog diplomskog rada korištena je znanstvena i stručna literatura. Znanstveni i stručni članci pronađeni su putem specijaliziranih portala poput Portala znanstvenih i stručnih časopisa Republike Hrvatske (HRČAK), Directory of Open Access Journals, Science Direct, Research Gate i sl. dok su knjige pronađene iz opusa knjižnica Sveučilišta Sjever te grada Đurđevca. Za potrebe empirijskog istraživanja korištena je metoda intervjua, a primarnim su istraživanjem dobiveni rezultati koji nadopunjuju teorijski dio rada.

1.3. Struktura i sadržaj rada

Rad se sastoji od sedam glavnih poglavlja, uključujući uvod i zaključak. Nakon uvodnog dijela rada koje pruža glavne smjernice vezane uz predmet, ciljeve i metodologiju rada, slijedi poglavlje o kulturnoj baštini u funkciji turizma. Ističući osnovne značajke kulturne baštine, dobiven je uvid u njenu važnost i funkciju u turističkom razvoju neke destinacije, bez obzira o kojem obliku turizma je riječ. Drugo se poglavlje dotiče i pojma turizma baštine te njegovih glavnih karakteristika. Potom slijedi teorijski pregled kulturnog i ruralnog turizma čime je stvorena podloga za daljnje sekundarno istraživanje koje je korišteno tijekom pisanja rada. Definiranjem kulturnog i ruralnog turizma stvoren je temelj za poglavlje koje se bavi razvojem kulturnog turizma na ruralnom području, a koje zajedno s poglavljem vezanim uz očuvanje

kulturne baštine kao sastavnice ruralnog turizma uvodi u empirijsko istraživanje. Istraživanjem su dobiveni rezultati važni za utvrđivanje načina razvoja kulturnog turizma na ruralnom području te očuvanja kulturne baštine. Zaključna razmatranja autora posljednje su poglavlje rada.

2. Kulturna baština u funkciji turizma

Konvencijom UNESCO-a iz 1972. godine kulturnom baštinom smatraju se spomenici poput arhitektonskih djela, djela slikarstva, natpisi i sl., skupine zasebnih ili povezanih građevina koje zbog svoje arhitekture imaju univerzalnu vrijednost sa stajališta povijesti, umjetnosti ili znanosti te različita područja poput arheoloških nalazišta i ostalih mjesta koja imaju izvanrednu vrijednost s povijesnog, estetskog, etnološkog ili antropološkog gledišta (UNESCO, 1972). Unatoč tome što je navedena definicija pružila prilično detaljan uvid u sadržaj kulturne baštine te potaknula brojne zemlje na zaštitu prirodnog i kulturnog naslijeđa i njegovog uključivanja u turističku ponudu, na zahtjev brojnih autora i stručnjaka Skupština Svjetske turističke organizacije (STO) 1985. godine donosi deklaraciju koja uključuje principe o zaštiti i promociji prirodne, kulturne i povijesne zaštite, kao i kriterije za njihovo korištenje u turističke svrhe (Gredičak, 2008). Deklaracija navodi da „kulturna baština jednoga naroda podrazumijeva djela njegovih umjetnika, arhitekata, skladatelja, pisaca, filozofa te djela nepoznatih autora koja su postala sastavnim dijelom narodnoga bogatstva i ukupnost vrijednosti koje daju životni smisao“ (Gredičak, 2009: 198, prema Štifanić, 2000). Dakle, to su djela materijalnog i nematerijalnog porijekla koja izražavaju kreativnost određenoga naroda, poput jezika, glazbe, običaja, vjerovanja, mjesta i povijesnih spomenika, književnosti, umjetničkih djela, arhiva i knjižnica (Gredičak, 2008).

2.1. Pojam i karakteristike kulturne baštine

Prema Sabljak (2011:50), kulturna baština je „zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta.“ Kulturna baština je iznimno dinamičan skup dobara koji se neprestano širi, a karakterizira ga snažna i izražajna estetika. Izražava neponovljive i jedinstvene vrijednosti društva iz kojeg proizlazi. Osim što uključuje umjetničke predmete te predmete povijesne vrijednosti poput dokumenata, knjiga i sl., obuhvaća i ekološka dobra poput prirodnih krajolika ili krajolika koje je stvorio čovjek (Pacelli i Sica, 2021). Zbog visokog stupnja heterogenosti dobara kulturne baštine, UNESCO je razvrstava u šest područja:

- a) Kulturna i prirodna baština, uključujući muzeje, arheološka nalazišta, spomenike, prirode i kulturne krajolike te pokretne i nepokretne predmete simboličke, povijesne, umjetničke, estetske, etno-antropološke, znanstvene i društvene vrijednosti, kao i s njima povezane djelatnosti,

- b) Izvedba i slavlje, uključujući izvedbene umjetnosti, festivale, sajmove i aktivnosti povezane s glazbom,
- c) Vizualna umjetnost i obrt,
- d) Knjige, novine i časopisi,
- e) Audio-vizualni i interaktivni mediji, uključujući radio, televiziju i film, video igre i sve što je povezano s internetom i računalnom znanošću,
- f) Dizajnerske i kreativne usluge, uključujući modu, arhitekturu, oglašavanje i dizajn (UNESCO i UIS, 2009).

U Republici Hrvatskoj identificiranjem, dokumentiranjem, istraživanjem, održavanjem, zaštitom, korištenjem i promicanjem vrijednosti kulturne baštine bavi se Ministarstvo kulture i medija. Osim zaštitom i očuvanjem, Ministarstvo obavlja i upravne i druge poslove, a sve to kako bi se osigurala postojanost kulturnih vrijednosti, kao i potencijala za daljnji razvitak Republike Hrvatske (Ministarstvo kulture i medija, 2021). Kulturna se baština dijeli na materijalnu (nepokretnu) i nematerijalnu (pokretnu) baštinu. Prema Zakonu o zaštiti kulturnih dobara materijalno (nepokretno) kulturno dobro može biti:

- „Grad, selo, naselje ili njegov dio,
- Građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem,
- Elementi povijesne opreme naselja,
- Memorijalno područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama,
- Arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone,
- Područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima,
- Krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru,
- Vrtovi, perivoji i parkovi,
- Tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti“ (čl. 7. Zakona o zaštiti kulturnih dobara, NN 62/20).

Istim je zakonom određeno i što se može smatrati nematerijalnim (pokretnim) kulturnim dobrom. U takva se dobra ubrajaju:

- „Zbirke predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama, kao i u drugim pravnim osobama te državnim i upravnim tijelima uključujući i kod fizičkih osoba,

- Crkveni inventar i predmeti,
- Arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi,
- Filmovi,
- Arheološki nalazi,
- Antologijska djela likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna,
- Etnografski predmeti,
- Stare i rijetke knjige, novac, vrijednosni papiri, poštanske marke i druge tiskovine,
- Dokumentacija o kulturnim dobrima,
- Kazališni rekviziti, skice, kostimi i sl.,
- Uporabni predmeti (namještaj, odjeća, oružje i sl.), prometna i prijevozna sredstva i uređaji, predmeti koji su značajna svjedočanstva razvitka znanosti i tehnologije te
- Druge pokretne stvari o umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkoga i znanstvenog značaja“ (čl. 8. Zakona o zaštiti kulturnih dobara, NN 62/20).

2.2. Turizam baštine

Kulturna baština i turizam su izrazito povezani. Turizam je korišten kao ekonomsko opravdanje za očuvanje kulturne baštine i povijesnih artefakata (Timothy, 1997). Pacelli i Sica (2021) ističu kako kulturna baština posjeduje važnu gospodarsku vrijednost što kroz povijesnu, umjetničku i kulturnu vrijednost omogućuje da predstavlja važan izvor lokalnih i nacionalnih prihoda. Iskorištavanjem kulturne baštine u turističke svrhe dolazi do sve veće potrebe za očuvanjem i zaštitom iste. Na taj će način i buduće generacije moći uživati u blagodatima kulturnog naslijeđa. Niz međunarodno priznatih povelja i konvencija, poput Venecijanske povelje (ICOMOS, 1994.) te već spomenute UNESCO-ve Konvencije o svjetskoj baštini diktiraju njena temeljna načela koja su utjelovljena u većini zemalja te prihvaćena od strane politika koje upravljaju baštinom (McKercher i du Cros, 2012).

Autori Graham i sur. (2000) razlikuju termine prošlosti, povijesti i baštine. Sukladno tome, prošlost podrazumijeva sve ono što se ikada dogodilo, povijest se odnosi na nastojanja današnjih povjesničara da objasne određene aspekte prošlosti, dok baština obuhvaća suvremenu interpretaciju i reprezentaciju prošlosti. Ako želi biti privlačna turistima, turistička destinacija mora komercijalizirati prošlost (Dujmović, 2019) čime dolazi do razvoja turizma baštine.

Turizam baštine ili baštinski turizam smatran je podgrupom kulturnog turizma, a temeljen je na motivaciji i percepciji turista, a ne na specifičnim obilježjima mjesta (Poria i sur., 2001). Mnogi autori turizmu baštine pristupaju fokusirajući se na prošlost i nostalgiju smatrajući ga posebnim oblikom turizma koji nudi mogućnosti prikaza prošlosti u sadašnjosti (Sigala i Leslie, 2005). Turizam baštine je jedan od glavnih međunarodnih turističkih sektora u porastu, a uključuje tradicijske procese i prakse te širok spektar ljudi i njihovih kultura (Dujmović, 2019). Osim toga, ovaj oblik turizma zauzima vodeću poziciju u svjetskoj turističkoj industriji jer uključuje milijune posjetitelja koji putuju svake godine kako bi posjetili razne znamenitosti vezane uz kulturnu baštinu (Timothy i Boyd, 2006). U turističkom je kontekstu baština postala roba koja ima za cilj zadovoljiti potrebe suvremenog turista (Chhabra, 2010). Prema Tayloru (2001), turizam baštine je vođen financijskim motivima i danas se sve više koristi kao osnova za razlikovanje od konkurencije. Turizam baštine može postojati na različitim razinama: međunarodnoj, nacionalnoj, lokalnoj i osobnoj (Graham, Ashworth, Tunbridge, 2000).

Sve veći razvoj turizma baštine iznjedrio je veliki broj studija posvećenih analizi fenomena industrije baštine te razlozima njegovog spektakularnog rasta. Sigala i Leslie (2005) navode da je industrija baštine, u smislu suvremene djelatnosti, svjesno kontrolirana i planirana, sa svrhom proizvodnje tržišnog proizvoda. To objašnjava zašto turizam baštine ima konotaciju i ponude i potražnje. Čimbenici ponude često djeluju kao faktori privlačenja i njihova snaga pomaže u određivanju privlačnosti destinacije. Timothy i Boyd (2003) predložili su široku ponudu znamenitosti turizma baštine:

- Muzeji umjetnosti, sporta, glazbe, industrijskih znanosti, filatelije i lokalne povijesti,
- Ratna mjesta, ratišta, ratni grobovi, groblja i spomen-obilježja,
- Vjerska mjesta, hodočašća i sveta mjesta,
- Tradicija, način života, svečanosti, plesovi, poljoprivredne prakse, kulinarstvo, umjetnost i obrt,
- Festivali usredotočeni na kulturu i baštinu,
- Industrijska mjesta poput rudnika, kamenoloma, tvornica, luka, željeznice i željezničkih muzeja, te
- Književna mjesta, primjerice izmišljena i stvarna mjesta autora i dramatičara.

Turizam baštine nudi iskustva koja uključuju posjet mjestima i artefaktima te bavljenje aktivnostima koje autentično predstavljaju prošlost. Može uključivati kulturnu i autohtonu

povijest, priče o prirodnim resursima te povijesnu infrastrukturu i događaje (Gravari-Barbas, Bourdeau, Robinson, 2016). Tumačenje baštine za turistička iskustva može se predstaviti kroz različite oblike, kao što su fizički, digitalni i dokumentirani oblici te biti locirano in-situ (na licu mjesta) ili ex-situ (izvan mjesta) (Laing i sur., 2014). Krajnji proizvod turizma baštine koji se nudi potrošaču može se razlikovati ovisno o tržištu koje namjerava privući (Sigala i Leslie, 2005). Peterson (1994) razlikuje i vrste posjetitelja turizma baštine: profesionalci u proučavanju povijesti, zaštiti i očuvanju kulturne baštine, posjetitelji koji posjećuju takva mjesta samo u posebnim prilikama (npr. festivali i događanja), turisti koji povijesna mjesta posjećuju usput na regularnom putovanju te povremeni posjetitelji.

3. Teorijski pregled kulturnog i ruralnog turizma

Ekspanzijom masovnog turizma dolazi do usmjerenja turističkog razvoja prema putniku, odnosno sudioniku turističkog putovanja. Zahtjevi potrošača postaju sve kompleksniji, a jednolična ponuda masovnog turizma prestaje zadovoljavati njihove turističke potrebe i želje. Sukladno tome, dolazi do pojave više različitih oblika turizma sa specifičnim uslugama, a turistička ponuda i proizvod postaju prilagođeni svakom pojedincu (Geić, 2011). Moderni turistički potrošač je obrazovan, tehnološki orijentiran, ekološki osviješten i aktivan, putuje sve češće, ali kraće. S obzirom na nedostatak slobodnog vremena, on pažljivo i promišljeno raspolaže vremenom te postavlja nove izazove u vezi s turističkim putovanjem (Tubić, 2019 prema Hendija, 2013).

Iako je masovni turizam ukazao na brojne nedostatke i negativne utjecaje na okolinu i društvo zemlje koja ga razvija, specifični oblici turizma ne mogu zamijeniti njegovu ulogu. Međutim, specifični oblici turizma, kako navodi Tubić (2019:60), „stvaraju novu kvalitetu i dodatnu vrijednost turističkog proizvoda te osiguravaju kontroliran i dugoročan razvoj destinacije“. U nastavku su iznesene definicije dvaju specifičnih oblika turizma koji se u praksi mogu razvijati zajedno, ali i samostalno. Kulturni i ruralni turizam oblici su turizma koji bilježe sve veći porast na međunarodnom turističkom tržištu, a njihove su karakteristike u velikoj mjeri vezane uz prostor na kojem se razvijaju. Samim time, vezani su uz resurse lokacije na kojoj nastaju, a na čemu temelje svoj daljnji razvitak.

3.1. Kulturni turizam

Kulturni turizam jedan je od najstarijih specifičnih oblika turizma. Ljudi su putovali iz razloga koje danas nazivamo kulturnim turizmom još od vremena starih Rimljana koji su posjećivali Grčku i Egipat (Perrottet, 2002). Međutim, mjesta i aktivnosti koje danas označavamo kao proizvode kulturnog turizma donedavno nisu bili identificirani kao takvi. Posjećivanje povijesnih i kulturnih znamenitosti, događaja i festivala, gledanje uličnih predstava ili posjeti muzejima smatrani su aktivnostima koje su činile dio ukupnog turističkog iskustva (du Cros i McKercher, 2015). Kulturni turizam specifičan je za mjesta koja odišu lokalnim koloritom, a njihove građevine, parkovi i ulice ozračjem prošlih vremena. On ne znači samo putovanje u prošlost, već i upoznavanje sa suvremenim životom nekog područja (Weber i Mikačić, 2007).

Kultura i turizam oduvijek su bili neraskidivo povezani. Kulturne znamenitosti, atrakcije i događaji predstavljaju važnu motivaciju za putovanja, a putovanja sama po sebi stvaraju kulturu. Ipak, tek je posljednjih desetljeća veza između kulture i turizma eksplicitnije identificirana kao specifičan oblik potrošnje: kulturni turizam (Richards, 2018). Pojam kulturnog turizma često je korišten, ali su vrlo česti i nesporazumi u razumijevanju koncepcije. Iz tog razloga još uvijek nije postavljena ni šire prihvaćena njegova definicija. U nastavku je kronološki prikazano 10 definicija kulturnog turizma različitih autora.

Autor(i)	Definicija
McIntosh i Goeldner (1984)	Kulturni turizam obuhvaća sve aspekte putovanja, pri čemu putnici uče o povijesti i naslijeđu drugih ili o njihovom suvremenom načinu života ili razmišljanju.
Svjetska turistička organizacija (WTO) (1985)	Kulturni turizam je kretanje ljudi zbog osnovnih kulturnih motivacija, kao što su studijske ture, umjetničke i kulturne ture, putovanja na festivale i druge kulturne događaje, obilazak povijesnih predjela i spomenika, putovanja zbog učenja prirode, folkloru ili umjetnosti te hodočašća. U tom se turizmu zadovoljavaju potrebe za različitim kulturnim iskustvom i traženjem mogućnosti za povećanjem kulturne razine, znanja, iskustva i susreta.

Silberberg (1995)	Kulturni turizam je putovanje koje je u cijelosti ili djelomično motivirano interesom za povijesnu, umjetničku, znanstvenu ponudu, stil života i baštinu određene zajednice, regije, grupe ili ustanove.
Richards (1996)	Kulturni turizam je putovanje ljudi u kulturne destinacije izvan njihovog uobičajenog mjesta stanovanja s namjerom prikupljanja novih informacija i iskustava kako bi se zadovoljile njihove kulturne potrebe.
Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo turizma (2003:5)	Kulturni turizam smatra se turizmom specijalnih interesa, a definira se kao posjete osoba izvan njihovog stalnog mjesta boravka motivirane u cijelosti ili djelomično interesom za povijest, umjetnost, naslijeđe ili stil života lokaliteta, regije, grupe ili institucije.
Jelinčić (2008:78)	Kulturni turizam je zabavno i edukativno iskustvo koje kombinira umjetnost s prirodnom i društvenom baštinom te poviješću. Kulturni turizam je turistički izbor koji educira ljude o aspektima izvedbe, umjetnosti, arhitekture i povijesti koji se odnose na određenu destinaciju.
Geić (2011:305)	Pojam kulturnog turizma uglavnom se primjenjuje na putovanja koja uključuju posjete kulturnim resursima neovisno o početnim motivima, a kroz kretanje ljudi izvan njihovog uobičajenog mjesta stanovanja. Namjera ovakvih putovanja zasniva se na specifičnim interesima, tj. potrazi za sudjelovanjem u novim značajnim iskustvima kulturne prirode kao što su otkrivanje vrijednosti i atraktivnosti spomenika i lokacija, ali i tradicionalnih društava, plesova, pjesama i priča koji prelaze iz jedne generacije u drugu.
Dujmović (2014:109)	Kulturu u kontekstu turizma možemo definirati kao ukupnost materijalnih (cjelokupna turistička infrastruktura) i duhovnih vrijednosti (običaji, životni stil, tradicija) koje zajednica osjeća kao svoj jedinstveni način života. Kultura je ukupan i jedinstven način života određene zajednice. Nešto što je u jednoj kulturi uobičajeno i svakodnevno, u drugoj kulturi može biti novo i egzotično. Kulturni se turizam dakle, ne sastoji samo od pasivne potrošnje, odnosno promatranja i obilaska povijesnih lokaliteta, muzejskih zbirki, slika ili kazališnih predstava

Mousavi i sur. (2016) prema Pereiro (2002)	Kulturni turizam se može definirati kao proces komodifikacije, nostalgije za baštinom i prošlošću, psihološko iskustvo, proces učenja i znatiželje, moderan oblik hodočašća, kao industrija koja predstavlja kulturne vrijednosti te kao specifičan način kulturne potrošnje.
Richards (2018)	Kulturni turizam je vrsta turističke aktivnosti u kojoj je posjetiteljeva osnovna motivacija naučiti, otkriti, doživjeti i konzumirati materijalne i nematerijalne kulturne atrakcije i/ili proizvode u turističkoj destinaciji.

Tablica 1. *Definicije kulturnog turizma*

Izvor: Izrada autora prema navedenim autorima u tablici

Iz prethodnih je definicija moguće zaključiti da kulturni turizam predstavlja izrazito kompleksan pojam. Srž definicija obuhvaćaju izrazi poput umjetnosti, festivala, baštine, prošlosti, običaja i tradicije, te, iako ne postoji jedinstvena definicija kulturnog turizma, lako je prepoznati bit. Sudjelovanje u kulturnom turizmu može biti aktivnost masovnog tržišta, ali svrhovito tržište kulturnog turizma i dalje je malo tržište tzv. tržište niša (du Cros i McKercher, 2015). Kulturni turizam doprinosi zaštiti tradicija i obogaćivanju kvalitete života na prostoru na kojem se razvija. Ogleda se kao potencijal za zaštitu i održavanje kulturnog nasljeđa, a prihodi od turizma često se koriste za zaštitu i obnavljanje atrakcija. Pruža i podršku lokalnoj tradicionalnoj kulturi koja bi u manjim sredinama nestala bez turizma (Pančić Kombol, 2006).

Područja i privlačnosti za koje se smatra da mogu ostati turistički motivi u kulturnom turizmu su:

- Arheološka područja,
- Arhitektura,
- Muzeji, umjetnost, skulpture, galerije, festivali, zanati itd.,
- Glazba i ples,
- Drama, kazalište, filmovi,
- Jezične i književne studije,
- Vjerska slava i hodočašća,
- Cjelokupna kultura i supkultura (Richards, 1996).

Kulturni turisti čine gotovo 40% u ukupnom broju međunarodnih turističkih dolazaka u svijetu (UNWTO, 2018), a takav porast interesa pripisuje se smanjenju popularnosti potražnje za masovnim turizmom (Tomljenović, 2006). Kulturni turisti nisu homogeno tržište, dakle ne postoji jedna općeprihvaćena tipološka podjela. Najčešće se smatra kako je kulturni turist:

- „Pojedinac koji ima visoki socioekonomski status, visoku naobrazbu, odgovarajuće slobodno vrijeme te zanimanje za kulturu, odnosno razvijenu kulturnu potrebu,
- Najčešće ženskog spola,
- Iskusan putnik koji posjećuje natprosječan broj kulturnih atrakcija tijekom putovanja te se rado uključuje u sve češće organizirane kulturološke turoperatorske ture kopnom i morem,
- Pojedinac koji u svakodnevnom životu učestalo posjećuje kulturne atrakcije, a često mu je i sama profesija vezana za kulturu i umjetnost, što omogućava i participaciju u odgovarajućim organiziranim učestalim putovanjima radi kongresa i sastanaka na temu kulture uz odgovarajući kulturni program i itinerer“ (Baćac i sur., 2021: 21, prema Geić, 2011:313).

3.2. Ruralni turizam

Ruralni turizam smatra se novom turističkom aktivnošću, odnosno novim turističkim pokretom koji čovjeka modernog doba vraća tradicijskim vrijednostima i prirodi. Nije nastao kao potreba za novim turističkim kapacitetima, već kao potreba očuvanja i revitalizacije kulturne i prirodne ruralne baštine. Njegova namjera je dati priliku za opstanak seoskom stanovništvu, a što se treba postići osmišljavanjem mogućnosti za dodatni prihod (Demonja i Baćac, 2020).

Definiranje ruralnog turizma nailazi na brojne terminološke prepreke. Tubić (2019) navodi da poteškoće u definiranju ovog oblika turizma počinju određivanjem pojma ruralni prostor ili ruralno područje te pojma ruralnosti, a potom i tri ključna turistička oblika – ruralnog turizma, seoskog turizma i agroturizma. Baćac (2011) ističe kako je ruralni turizam najširi pojam te može obuhvaćati različiti spektar pojavnih ruralnih oblika turizma (zdravstveni, lovni, ribolovni, avanturistički, ekoturizam i sl.). Kao i seoski turizam, i ruralni se može smatrati profesionalnom djelatnošću. Najuži pojam je agroturizam koji je karakteriziran ovisnošću o poljoprivrednoj djelatnosti (Tubić, 2019). Sljedeća tablica prikazuje definicije ruralnog turizma različitih autora.

Autor(i)	Definicija
Robinson (1993) prema Vijeće Europe (1986)	Ruralni turizam je turizam koji obuhvaća sve aktivnosti u ruralnom području, a ne samo one koje bi mogle biti određene kao farmerski ili agroturizam.
OECD (1994)	Ruralni turizam je oblik turizma lociran u ruralnim područjima kao funkcionalno ruralni, odnosno čvrsto temeljen na značajkama ruralnog prostora, na kontaktu s prirodom, ruralnom baštinom i društvom. Njegov razvoj bi trebao biti u skladu s krajolikom i naseljima u kojima djeluje, a koja obično imaju manje od 10 000 ljudi. Njegov fokus je na održivim poslovnim subjektima i zajednici unutar ruralnog područja, a cilj osiguranje dugoročne održivosti života u regiji – on mora biti snaga za očuvanje ruralnosti, a ne snaga urbanizacije.
Lane (1994)	Ruralni turizam je složena djelatnost. On obuhvaća odmor na poljoprivrednom gospodarstvu, ali i odmor u prirodi, ekoturizam, penjanje i jahanje, avanturistički, sportski i zdravstveni turizam, lov i ribolov, edukacije, turizam umjetnosti i baštine, a u nekim područjima i etnički turizam.
Vukonić i Čavlek (2001:348)	Ruralni (seoski) turizam je oblik turizma u kojem se podrazumijeva povremeni boravak turista u seoskoj sredini koja posjetiteljima, osim čistog zraka i prirodnog ambijenta, pruža različite mogućnosti aktivnog sudjelovanja u životu i radu u seoskom gospodarstvu (npr. berba grožđa i voća, skupljanje sjemena, timarenje goveda i sl.), ali i sudjelovanje u blagdanskim i prigodnim svečanostima, pokladnim običajima i drugim manifestacijama. Turisti borave na seoskom gospodarstvu pa u današnje vrijeme takva gospodarstva koja primaju turiste raspolažu smještajnim uvjetima (sobama ili čak posebnim smještajnim kapacitetima), a svoje kapacitete prodaju preko posrednika ili izravno.
Aref i Gill (2009)	Ruralni turizam je turistički proizvod koji posjetiteljima pruža osobni kontakt i personalizirano iskustvo i, koliko je to moguće, omogućuje

	im sudjelovanje u aktivnostima, tradiciji i načinu života lokalnog stanovništva.
Demonja i Ružić (2010:23)	Ruralni turizam je aktivnost ili, pak, pokret, kojim čovjeka urbane sredine vraćamo prirodi; on pokreće niz gospodarskih i negospodarskih aktivnosti u ruralnoj sredini.
Irshad (2010)	Ruralni turizam se može definirati kao „seosko iskustvo“ koje obuhvaća širok raspon atrakcija i aktivnosti koje se odvijaju u poljoprivrednim ili neurbanim područjima.
Personen i sur. (2011)	Ruralni turizam je putovanje u svrhu odmora s jednim noćenjem u mjestu koje se nalazi u ruralnom okruženju ili okruženju izvan gradova i turističkih centara sa ciljem da se sudjeluje u aktivnostima koje nisu urbanog karaktera.
Bartoluci (2013:452)	Ruralni turizam je oblik turizma koji podrazumijeva povremeni boravak turista u ruralnom području radi sudjelovanja u određenim aktivnostima.
Paresishvili i sur. (2017)	Ruralni turizam predstavlja sektor turističke industrije koji je usmjeren na korištenje prirodnih, kulturno-povijesnih i drugih posebnosti ruralnih naselja za složen razvoj turističkih proizvoda. Sektor malih turističkih poduzeća orijentiran je na aktivni turizam, odmor i rekreaciju u selima. Suština je živjeti prema lokalnim običajima.

Tablica 2. *Definicije ruralnog turizma*

Izvor: Izrada autora prema navedenim autorima u tablici

Temelj pružanja turističkih usluga u ruralnom turizmu su čist i očuvan okoliš te različite mogućnosti aktivnog sudjelovanja u svakodnevnim djelatnostima lokalnog stanovništva (Vukonić i Čavlek, 2001), ali i umjetnost, kultura, tradicija, običaji i baština ruralne turističke destinacije (Pröbstl Haider, Melzer i Jircka, 2014). Ruralni turizam doprinosi revitalizaciji lokalnih gospodarstava i poboljšava kvalitetu života. Također, može biti dodatni prihod gospodarstvima koja se primarno bave poljoprivredom, otvara mogućnosti novih socijalnih kontakata, pruža mogućnost za valorizaciju kulturnih, povijesnih i prirodnih atrakcija i sl. (Hall, Mitchell, Roberts, 2003). Primarni motivi dolaska u ruralne turističke destinacije su aktivan

odmor, želja za učenjem i bliski kontakt s načinom života na ruralnom području, a koji se naposljetku pretvaraju u društvene i ekonomske benefite lokalne zajednice (Tubić, 2019).

Sukladno navedenom, važno je istaknuti i ekonomsku vrijednost ruralnog turizma. Njegovim se razvojem omogućuje preraspodjela novčanih sredstava iz gradskih područja u ruralna područja kroz turističke usluge. Dakle, ekonomski aspekti ruralnog turizma su:

- „Direktni utjecaj na očuvanje i povećanje poljoprivredne proizvodnje kao glavne gospodarske grane ruralnih područja. U tom smislu dionici ruralnog turizma više ne trebaju tražiti vanjska tržišta za plasman proizvoda, već se cjelokupni proces prodaje događa na domaćinstvu.;
- Razvoj obrtništva kroz pružanje svih servisnih usluga koje ruralni turizam indirektno stvara, od onih potrebnih za obnavljanje i opremanje objekata do proizvodnje upotrebnih suvenira.;
- Dodatni prihod stanovništva – s obzirom da je osnovna djelatnost ruralnih područja pretežno poljoprivreda, ruralnim turizmom ostvaruje se dodatni prihod pružanjem turističkih usluga, odnosno postoji mogućnost za dodatnom zaradom direktno na domaćinstvu.;
- Mogućnost zapošljavanja, koja je povezana s mogućnošću ostvarivanja dodatnog prihoda, a razvoj turističkih usluga zahtjeva i angažman za dodatnom radnom snagom, posebno kod fizičkog povećanja poljoprivredne proizvodnje“ (Demonja i Baćac, 2020: 206).

Autor Tubić (2019: 73-74, prema OECD, 1994:14; Lane, 1994: 14; Roberts i Hall, 2001: 16) ističe elemente koji ruralni turizam čine ruralnim:

- „Lociran je u ruralnim područjima,
- Funkcionalno je seoski – utemeljen je na malom poduzetništvu, na otvorenom prostoru, u izravnom dodiru s prirodom,
- Temelji se na nasljeđu i tradicionalnim aktivnostima,
- Pretpostavlja/dozvoljava sudjelovanje u aktivnostima, tradiciji i načinu života lokalnog stanovništva,
- Osigurava personalizirani kontakt,
- „Ruralni“ je u opsegu – naselja i građevine su manjeg razmjera,

- Tradicionalan je po karakteru, raste sporo i organski, povezan je s lokalnim obiteljima, često se razvija kontrolirano od lokalne zajednice i za dugoročnu dobrobit područja,
- Različitih je vrsta, predstavlja kompleksni uzorak ruralnog okruženja, ekonomije, povijesti i lokacije.“

Ruralni turisti mogu se podijeliti na dvije osnovne vrste: turisti kojima je kultura i način života lokalnog stanovništva glavna atrakcija te turisti kojima je glavna atrakcija fizičko okruženje i mogućnost za aktivnostima. Također, ruralni turist:

- „Vjeruje da ruralna područja predstavljaju život sporijeg tempa i jednostavan način života,
- Čezne za tradicionalnom kulturom i načinom života,
- Želi postati dio lokalnog stanovništva/zajednice,
- Preferira nemiješanje s drugim turistima,
- Želi naučiti više o prošlom i sadašnjem načinu života u ruralnom području“ (Baćac i sur., 2021: 20, prema Knowd, 2001: 21).

4. Razvoj kulturnog turizma na ruralnim područjima

Pojmovi „kultura“, „ruralno“ i „turizam“ su višedimenzionalni i međusobno povezani (MacDonald i Jolliffe, 2003). Dobro očuvana kultura vrijedan je resurs za razvoj ruralnog turizma. Materijalna kulturna baština, kao i nematerijalni kulturni elementi jedinstvene su turističke atrakcije koje mogu generirati gospodarske koristi. Kulturne i tradicionalne vrijednosti, poput običaja i duhovnih uvjerenja, mogu poboljšati sposobnost ljudi da postanu nositelji promjena, ojačati njihovu prilagodljivost te im pomoći da usvoje nove životne vještine kojima se poboljšava i unaprjeđuje životni standard (Ma i sur., 2020).

Seoski turizam temeljen na kulturi i kulturnim atrakcijama uključuje različite aspekte: spomenike kulture, narodnu kulturu, stanovanje i hranu, etničke pučke prakse, narodnu materijalnu kulturu starih zanata, proizvode, suvenire, kulturne ustanove i događaje te zabavne, sportske i komercijalne događaje. Spomenici kulture važan su čimbenik u svakom atraktivnom turističkom odredištu (pokretni i nepokretni objekti sačuvani od prošlosti do određenog razdoblja društvenog razvoja). Narodna kultura igra važnu ulogu u ruralnom području, osobito pučka kultura koja je očuvana u folkloru seoskog stanovništva, a uključuje odijevanje, ples, pjevanje, glazbu, drevne tradicije, zanate i način života (Grgić i sur., 2017). Ruralni kulturni

turizam jest turizam u seoskim područjima gdje je temeljni turistički motiv i atrakcija prirode. Neke aktivnosti su usmjerene su na ekološki ili poljoprivredni razvoj, gastronomiju ili kulturne krajolike koji su obogaćeni poviješću. Zdravstveni i wellness centri također imaju sve veći značaj i razvijaju se u ruralnim područjima (Dujmović, 2014). Povezivanje ruralnog turizma s kulturnim može dovesti do integracije i diverzifikacije turističkih mogućnosti te pretvoriti turističku destinaciju u cjelini u konkurentnu destinaciju. Također, kombinacija kulturne i ruralne ponude podržava i političke i institucionalne odluke za nove turističke proizvode te predstavlja jedinstveno iskustvo, ne samo za turiste koji traže autentičnost, već i sve ostale dionike koji su uključeni u turistički razvoj na tom prostoru (lokalne zajednice, institucije, neprofitne organizacije i udruge, mala i srednja poduzeća i sl.) (Garau, 2015).

Ruralna područja smatraju se jednim od najizazovnijih područja za razvoj turizma. Razlog tome je činjenica da su takva područja najčešće udaljena od velikih naselja, bez veće prometne infrastrukture i turističkih natruha. Međutim, turistički razvoj takvih područja nije nemoguć. Štoviše, postoji velik broj neuobičajenih niša turističkog razvoja, odnosno specifičnih oblika turizma na koje mogu zadovoljavajuće odgovoriti samo pojedina ruralna područja. Iz tog razloga kulturni ruralni turizam ima veliki izbor često neuobičajenih sadržaja, ali i značajan broj ograničenja (Baćac i sur., 2021).

Kao odgovor na postmodernističke duhovne vrijednosti i promjene u turističkoj potrošnji, tradicionalni način života i običaji na selu postali su jezgra iskustva ruralnog turizma (Kastenholz, Davis, Paul, 1999). Tradicionalna kultura u ruralnim područjima prikaz je duhovnih uvjerenja ljudi, estetike, međuljudskih odnosa i životnih navika. Korištenje kulture kao takve postao je ključan čimbenik u razvoju ruralnog turizma jer je lokalna kultura često izvor šarmantnih i osebjunih elemenata ruralne turističke destinacije (Garau, 2015).

Stalno povećanje interesa posjetitelja za jedinstvenim i autentičnim iskustvima doprinosi turističkom razvoju ruralnih područja koja posjeduju specifičnu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu. Važno je prepoznati, razvijati i na odgovarajući način organizirati kulturne resurse kako bi se stvorio poseban doživljaj za posjetitelje, ali i osiguralo njegovo očuvanje za buduće generacije (Đurkin, Perić, Kljaić Šebrek, 2017). Cole (2005) stavlja naglasak na činjenicu da je lokalna kultura u ruralnim područjima od posebne važnosti za lokalno stanovništvo jer predstavlja njihov identitet. Stoga očuvanje lokalnih mjesta i tradicije nije

uvijek motivirano turizmom. Sukladno tome, ključni faktor uspjeha u razvoju kulturnog turizma na ruralnom području često leži u uključivanju lokalne zajednice.

Autori MacDonald i Jolliffe (2003) u svom radu navode četiri stupnja razvoja kulturnog turizma na ruralnom području (*kulturno-ruralnog turizma*) prikaza u tablici 3. Prva faza predstavlja početnu evoluciju kada ruralna regija u svoj gospodarski razvoj uključuje koncept turizma, odnosno integraciju kulturnih i ruralnih resursa. Kada počinju pristizati turisti, neki stanovnici u tome prepoznaju priliku iz čega dolazi do razvoja druge faze. To je faza planiranja i provedbe strategija koje počinju donositi korist cijelom području, a planovi se temelje na suradnji između stanovnika zajednice, organizacija i poduzeća. U ruralnim područjima to može uključivati partnerstva između lokalnih i regionalnih skupina, kao i nacionalnih organizacija te različitih razina vlasti. U ovoj fazi primjeri mogu uključivati festivale i kulturne događaje kojima je cilj privući veći broj turista (MacDonald i Jolliffe, 2003).

Stupanj	Opis
1.	Nekoliko domicilnih stanovnika prepoznaje mogućnosti i uključuje turističke resurse u društveno-ekonomsko planiranje.
2.	Lokalna zajednica planira i provodi turističke strategije kao dio gospodarskog razvoja.
3.	Razvoj partnerstava u zajednici i formalna turistička tijela pomažu pretvoriti planove u trajne atrakcije.
4.	Javlja se potpuno centralizirano i dugoročno turističko planiranje te marketing kulturnog turizma na ruralnom području.

Tablica 3. *Stupnjevi razvoja kulturnog turizma na ruralnom području*

Izvor: MacDonald R. M. i Jolliffe L.: *Cultural rural tourism: Evidence from Canada*, 2003., str. 309

U trećoj fazi se planovi razvijaju u napredniju i formalniju kulturnu ponudu ruralnog turizma koja kratkoročno koristi lokalnoj zajednici, ali dugoročno čuva resurse. Učinkovitost je povećana, djelotvorniji je razvoj atrakcija, aktivnosti, povijesnih mjesta i kulturnih iskustava. Kontrolu nad cjelokupnim procesom preuzima lokalna i/ili regionalna turistička zajednica ili organizacija kako bi osigurala koherentniji i integriraniji marketing. Posljednja, četvrta faza odnosi se na potpuno centralizirano planiranje i provedbu turizma u ruralnoj regiji. Planiranje treba biti odgovorno i primjereno, te ostvarivati kratkoročne i dugoročne dobrobiti za zajednicu

uz očuvanje resursa (MacDonald i Jolliffe, 2003). U očuvanju dugoročnog kulturnog ruralnog turizma glavnu ulogu ima pet načela: autentičnost i kvaliteta, obrazovanje i tumačenje, očuvanje i zaštita, lokalni prioriteti i kapaciteti te partnerstva (Prohaska, 1995).

Razvoj kulturnog turizma u ruralnim područjima donosi i mnoge probleme vezane uz nepravilno tumačenje kulture i uključivanje iste u turističke proizvode i usluge, kao i pitanja vlasništva i upravljanja baštinom (Đurkin, Perić, Kljaić Šebrek, 2017). Problem se može javiti i kod komodifikacije kulture za turizam. U tom slučaju kultura neke zajednice koja je razvijena u prošlosti postaje objekt razmjene vrijednosti u turističkoj potrošnji, a takav potrošački sustav može iskriviti izvornu kulturu i pretvoriti je u umjetno stvorenu kulturu (George, Mair, Reide, 2009, prema George, 2004). Bez adekvatnog i pravovremenog organiziranja, planiranja i upravljanja razvojem kulturnog turizma, ali i turizma općenito može doći do konflikata i nesporazuma između pojedinih kultura, osjećaja eksploatacije i podređenosti lokalnog stanovništva, prostorne prenapučenosti i stvaranja turističkih enklava, imitiranja ponašanja turista od strane lokalnog stanovništva čime se gube mnoge tradicijske vrijednosti (tzv. demonstracijski učinak), erozije društvene strukture, pretjerane komercijalizacije kulture te gubitka autentičnosti (Dujmović, 2019).

4.1. Primjeri razvoja kulturnog turizma na ruralnim područjima

Iako se kulturni turizam najčešće povezuje s gradovima i urbanim područjima koja su u prošlosti imala veliku važnost, sve više se na turističkom tržištu pojavljuju ruralne destinacije koje turiste privlače, osim zbog bogate kulturno-povijesne baštine, svojom jednostavnošću, gostoljubivošću, autentičnošću i personaliziranim doživljajem kojeg posjetitelji sve više traže. Prethodno je navedeno što zapravo kulturni turizam na ruralnim područjima predstavlja te koja je njegova važnost, a u nastavku su navedene domaće i strane turističke destinacije koje se nalaze na ruralnom području, a karakterizira ih uspješan razvoj kulturnog turizma..

1. Etno selo Karanac, Baranja

Karanac je selo koje se nalazi u Osječko-baranjskoj županiji, udaljeno 30 km od grada Osijeka. Iako broji manje od 1 000 stanovnika, poznata je hrvatska ruralna turistička destinacija. Glavne kulturne atrakcije su tradicionalne baranjske kuće i obiteljska imanja koja izgledaju identično kao što su izgledala u prošlosti. Domaćini posjetiteljima nude mogućnost uživanja u

tradicionalnoj, baranjskoj hrani, upoznavanju s lokalnim načinom života, starim zanatima, običajima te svakodnevnim aktivnostima lokalnog stanovništva čime se stvara autentično i jedinstveno turističko iskustvo koje vraća u prošlost (TopDestinacije.hr, 2020).

Očuvani stil života i izvornost te udaljenost od užurbanosti i gradske vreve glavne su prednosti sela Karanac koje ga pozicioniraju visoko na ruralnoj turističkoj karti Republike Hrvatske. Sve navedeno nudi se na obiteljskim gospodarstvima od kojih svako ima svoju specifičnu priču (Hrvatska turistička zajednica, 2021). Kao i kod svake ruralne turističke destinacije, kulturna ponuda prezentira se putem manifestacija i događanja. „Etno sajam“ u Karancu se održava više puta godišnje, a glavna tema su izložbe tradicionalnih proizvoda, tamburaška glazba te domaća hrana i piće. U sklopu zimskog „Etno sajma“ održava se i „Čvarak fest“ gdje se organizira natjecanje u pravljenu ove delicije, a glavna zanimljivost je činjenica da su degustatori posjetitelji čime se stvara personalizirani doživljaj, kao i uključivanje samih turista u kreiranje turističke ponude.

2. Eko-etno selo Stara Kapela

Selo Stara Kapela smješteno je u Brodsko-posavskoj županiji, među obroncima Požeške gore, a pretvoreno je u turističku destinaciju kao „selo-hotel“. Selo ima dugu tradiciju, a duh prošlog vremena ožvijen je kroz etnološku građu i svakodnevne povijesne predmete, kao i kroz poštivanje tradicionalne slavonske arhitekture, kulturnih vrijednosti i običaja (Eko-etno selo Stara Kapela). Smještaj i domaću hranu posjetiteljima pruža lokalno stanovništvo u svojim domaćinstvima. U selu nema signala za mobilni telefon, javnu rasvjetu predstavlja kombinacija starih slavonskih greda na kojima je na vrhu skrivena električna, a na njima se nalaze fenjeri na petrolej čime se u potpunosti stvara doživljaj nekog prošlog vremena, izoliranosti od užurbanog načina života i približavanja svakodnevnog načina života lokalnog stanovništva. Navedena ponuda turistima se predstavlja kao povratak u život baka i djedova, odnosno život stare Slavonije. Imanja koja pružaju smještaj i hranu uređena su u tradicionalnom slavonskom stilu. (Turistička zajednica Brodsko-posavske županije, 2021).

3. Trosa, Švedska

Trosa je malo mjesto u Švedskoj s oko 5 000 stanovnika, a ljeti se taj broj povećava za oko 130%. Nadležna turistička zajednica procjenjuje da grad godišnje posjeti oko 250 000 turista iz

Švedske i svijeta. S obzirom da je u prošlosti do mjesta vodio samo jedan put, Trosa je nazvana „krajem svijeta“, a što danas uspješno koristi u turističke svrhe. Glavna atrakcija mjesta je tradicionalna skandinavska arhitektura, bogata kulturna baština te specifičan način života lokalnog stanovništva. Ova turistička destinacija ističe se po očuvanju i prezentaciji svoje tradicije na autentičan način. S obzirom da turisti svoje vrijeme provode kvalitetno u autentičnom ambijentu, uvijek se rado vraćaju i ponavljaju to iskustvo. Turizam pogoduje i lokalnom stanovništvu zbog čega nije došlo do depopulacije stanovništva iako je riječ o izoliranom mjestu, udaljenom od većih gradova i naselja (Bertić, 2021).

4. Valle d'Aosta, Italija

Valle d'Aosta je mjesto koje se nalazi u Italiji, a osim prirodnih ljepota poput najvišeg vrha Europe Mont Blanca, karakterizira ga i bogata kulturno-povijesna baština. Na građevinama poput dvoraca, sakralnih objekata i gradskih zidina vidljiv je utjecaj Rimskog carstva, a osim posjeta tim mjestima, turisti mogu uživati u tradicionalnoj hrani i vinskim cestama. Održavaju se i brojne manifestacije kojima se čuva i štiti kulturna baština, a koje predstavljaju neizbježan dio turističke ponude (Mohnacki, 2017).

S obzirom da je prostor ove doline u prošlosti predstavljao bitan put do alpskih prijevoja, u srednjem je vijeku izgrađen veliki broj dvoraca, kula i sakralnih objekata. Turističku ponudu karakteriziraju i brojni muzeji, galerije i izložbe. Ipak, ono što je posebno su tradicionalni i povijesni festivali, narodna glazba, mitovi i legende koje uključuju bogove, heroje, vještice, duhove i svece, ali i rukotvorstvo i stari zanati koji se prakticiraju i danas (Valle d'Aosta, 2015).

5. Obilježja kulturne baštine kao sastavnice ruralnog turizma

Ruralna područja sve se češće turistima predstavljaju kao destinacije bogate kulturnom baštinom, posebno u novije vrijeme kada su poljoprivrednici diljem svijeta izloženi utjecajima globalizacije i često nastoje diversificirati i proširiti svoje poslovanje kako bi preživjeli. Tako se primjerice francuski seoski turizam promatra kao ruralna kulturna baština koja obuhvaća specifičan stil života (Rogers, 2002), a Regionalni park Parc naturel regional d'Armorique u Bretanji stanovnicima urbanih područja pruža zelene površine, čisti zrak, ruralnu tradiciju i

običaje te kulturnu baštinu obnovljenih seoskih zgrada koje prikazuju prohujale dane ruralnog života na tom području (Kneafsey, 2003).

Kultura koja se odvija u ruralnom području temelj je razvoja ruralnog turizma i razlikuje jedno ruralno mjesto od drugog. Kultura lokalnog seoskog stanovništva temelji se na lokalnom stvaranju i društvenoj kontroli, tradicijama i oblicima zajedničkog djelovanja, a pod utjecajem je različitih lokalnih okolišnih i drugih lokalnih kultura (Cifrić, 2012). Uključuje, prije svega krajolik, odnosno očuvanu prirodu, posebnosti flore i faune, mikro klimu te materijalnu i nematerijalnu baštinu, dakle očuvano graditeljsko nasljeđe, običaje, zanate, manifestacije i događanja kojima se njeguje tradicija (Demonja i Baćac, 2020). „Kultura je važno sredstvo ruralnog razvoja. Selo je prostor u kojem tradicijske kulture imaju svoje korijene iz dalje ili bliže prošlosti. Izvjesna izvornost i posebnost ruralne, seljačke kulture proizlazi iz tradicije i načina očuvanja niza karakteristika različitih kulturnih utjecaja koji su potekli iz različitih stilskih i povijesnih razdoblja npr. gotike, baroka, klasicizma, te ih stručnjaci čitaju kao kulturno-povijesne slojeve koje mogu pratiti kroz npr. stilove narodnih nošnji, kulturne utjecaje u tradicijskoj arhitekturi, načinu ophođenja, oblicima plesova, različitosti pučkih pjesama i ljestvica, oblicima ukrasa i kroz sve ostale kulturne elemente koji sačinjavaju materijalnu, duhovnu i socijalnu komponentu sveukupne kulture. U tim slojevima vidimo duh naših pređa u novoj slici vremena i time potvrđujemo kontinuitet domaće kulture na određenom prostoru. Kultura se pojašnjava kao dio našeg identiteta“ (Marković, 2001: 139).

Autori Demonja i Baćac (2020) na temelju primjera projekata ruralnog turizma s područja cijele Hrvatske ističu kako je baštinu i tradiciju u ruralnom turizmu moguće promatrati prema ulozi koju imaju:

- „Baština i tradicija u rekonstrukciji i opremanju objekata/građevina (za stanovanje i turističke usluge),
- Baština i tradicija u uređenju okoliša i vrta (okućnica),
- Baština i tradicija u gastronomiji (tradicijska jela i tradicijski proizvodi), i
- Baština i tradicija u ophođenju s gostom (folklor, prezentacija življenja)“ (Demonja i Baćac, 2020: 212).

Kada je riječ o baštini i tradiciji u rekonstrukciji i opremanju objekata/građevina izrazito je važno turistički sadržaj prilagoditi arhitekturi i prostoru, a ne obrnuto. Objekti i građevine

trebaju biti uređeni prema tradicionalnim pravilima, koristeći se prirodnim materijalima karakterističnima za područje u kojem se objekt ili građevina nalazi. S druge strane, uređeni okoliš i vrt, kao sastavnice baštine i tradicije, osim faktora privlačnosti imaju i svrhu prezentacije ruralnog turizma kao promotora prirodne i kulturne baštine nekog kraja. Kod gastronomije važno je slijediti načelo tradicionalnosti, a u komunikaciji s ruralnim turistom često se koriste prezentacije tradicijskog nasljeđa (Demonja i Baćac, 2020).

Iako turizam u ruralnom području donosi sa sobom brojne pozitivne učinke, njegov prekomjerni ili loše vođeni razvoj može ugroziti fizičku prirodu i značajne karakteristike kulturne baštine. Prijetnje od turizma kulturnoj baštini mogu biti brojne, a ICOMOS (1999) navodi sljedeće:

- „Neadekvatno prepoznavanje potencijalnih sukoba između turističkih projekata i aktivnosti i očuvanja kulturne baštine može dovesti do lošeg planiranja i negativnih utjecaja na baštinu i životni stil zajednice domaćina;
- Programi očuvanja, tumačenja i razvoja turizma koji se temelje na neadekvatnom razumijevanju složenih i često sukobljenih aspekata značaja mjesta mogu dovesti do gubitka autentičnosti i smanjenog uvažavanja mjesta;
- Razvoj turizma može imati negativne utjecaje na mjesto ako ne uzima u obzir estetske, socijalne i kulturne dimenzije, prirodne i kulturne krajolike, karakteristike biološke raznolikosti i širi vizualni kontekst mjesta baštine;
- Pretjerane, loše planirane ili nenadgledane turističke aktivnosti i razvojni projekti mogu nametnuti neprihvatljive razine promjena fizičkih karakteristika, cjelovitosti, ekologije i biološke raznolikosti mjesta, lokalnog pristupa i prometnih sustava te socijalne, ekonomske i kulturne dobrobiti domaćina zajednica;
- Posjetitelji koji malo poštuju svetost duhovnih mjesta, praksi i tradicije ponašajući se na neodgovoran način mogu imati nepovoljan utjecaj na ona mjesta i zajednice koje ih smatraju važnim dijelovima svog kulturnog identiteta;
- Turističke aktivnosti koje svjesno ili nenamjerno potiču trgovinu ukradenim ili ilegalnim kulturnim dobrima mogu imati nepovoljan učinak na kulturne resurse zajednice domaćina;
- Loše planirani, dizajnirani ili smješteni objekti za posjetitelje mogu imati nepovoljan utjecaj na značajne značajke ili ekološke značajke mjesta baštine;
- Nepoštivanje prava posjetitelja prema pravima i interesima zajednice domaćina, na regionalnoj i lokalnoj razini, vlasnika imovine i relevantnih autohtonih naroda koji

moгу vršiti tradicionalna prava ili odgovornosti nad vlastitom zemljom i njezinim značajnim mjestima, uključujući ograničenje pristupa određene kulturne prakse, znanje, vjerovanja, aktivnosti, predmeti ili nalazišta mogu dovesti do sukoba i imati negativan utjecaj na zajednicu domaćina;

- Nedostatak savjetovanja sa zajednicama domaćina ili autohtonih skrbnika u utvrđivanju ciljeva, strategija, politika i protokola za identifikaciju, očuvanje, upravljanje, prezentaciju i interpretaciju njihovih resursa baštine, kulturnih praksi i suvremenih kulturnih izričaja, u turističkom kontekstu može dovesti do sukoba i imaju negativan utjecaj na zajednicu domaćina;
- Korištenje vodiča i tumača izvan zajednice domaćina može minimizirati mogućnosti za zapošljavanje lokalnog stanovništva u komuniciranju značaja mjesta za posjetitelje. To može obeshrabriti lokalno stanovništvo da se izravno zanima za brigu i očuvanje vlastite baštine“ (Baćac i sur., 2021: 36-37, prema ICOMOS, 1999).

Kulturna ruralna baština neprocjenjiv je potencijal za inovativan razvoj i povećanje atraktivnosti ruralnih područja. Valorizacija takvih resursa, uz aktivno sudjelovanje i partnerstvo lokalnog stanovništva i lokalne ruralne zajednice, doprinosi atraktivnim sadržajima na principu održivog i odgovornog upravljanja i komercijalizacije. Mnoga povijesna dobra suočavaju se s propadanjem i nestajanjem, a tradicije i običaje se više ne prenose na nove generacije. Upravo iz tog je razloga nužno kulturnoj ruralnoj baštini dati novu vrijednost (Baćac i sur., 2021).

5.1. Materijalna i nematerijalna ruralna kulturna baština

Mnogi se autori u svojim radovima bave pojmom ruralne kulturne baštine i što točno ona predstavlja i obuhvaća. Tako Ma i sur. (2020) smatraju da materijalna ruralna kulturna baština uključuje proizvode koje ljudi stvaraju i dugoročne načine njihove proizvodnje. Obuhvaća i posebne alate, procese i tehnologije koje se koriste za proizvodnju robe. Kao dio nematerijalne kulturne baštine, duhovna kulturna baština odražava psihološku strukturu ruralne zajednice, karakter i vrijednosti stanovnika. Tradicionalna, odnosno narodna kulturna baština ključni je resurs i značajna varijabla kod opstanka i održivosti ruralnih zajednica. Chiva (1994), s druge strane ističe kako se kulturna baština kao sastavnica ruralnog turizma odnosi na krajolike koje su stoljećima klesali ljudi koji su živjeli od zemlje i od iskorištavanja prirodnih bogatstava, na ruralnu arhitekturu, sela i zaseoke, na lokalne proizvode, tehnike, alate i znanja.

Dejeant-Pons (2013) detaljnije razrađuje pojmove materijalne i nematerijalne kulturne ruralne baštine. Materijalnu kulturnu ruralnu baštinu smatra najjednostavnijim dijelom baštine koji se sastoji od različitih elemenata:

- Krajolika, budući da proizlaze iz višestoljetnog ljudskog djelovanja na okoliš,
- Nekretnina (zgrade za poljoprivrednu uporabu, one povezane s obrtom ili industrijom, kuće za odmor ili javne zgrade koje su dokaz specifičnih aktivnosti ili posebnog arhitektonskog stila),
- Pokretna imovina (namještaj u obiteljskim kućama, crkvama i kapelicama i sl.),
- Proizvodi koji su rezultat prilagodbe lokalnim uvjetima, uzgoju, preradi i kulinarskoj tradiciji, sorte biljaka, lokalne životinjske vrste te gastronomski proizvodi poput vina, sira i sl.

S druge strane, nematerijalna kulturna ruralna baština se, kako navodi Dejeant-Pons (2013) sastoji od niza nematerijalne imovine koja je neodvojiva od materijalne kulturne ruralne baštine, a obuhvaća:

- Tehnike i vještine koje su omogućile stvaranje krajolika, izgradnju kuća, izradu namještaja te razvoj lokalnih proizvoda,
- Lokalni dijalekti, glazba i usmena književnost koji proizlaze iz nepisanih tradicija (ova izražajna sredstva dokaz su posebnog utjecaja zajednice na njezin teritorij i specifičan način života, uključuju priče i legende koje opisuju pojedince i mjesta koja su imala važnu ulogu u lokalnoj povijesti, kao i nazive mjesta),
- Načine organiziranja društvenog života, festivale i običaje.

Nadalje, Ma i sur. (2020) ruralnu kulturnu baštinu dijele na tri glavna oblika: ruralna materijalna, nematerijalna i duhovna kulturna baština. Svaki od tih oblika jednako je važan za razvoj ruralnog turizma. Prvi oblik, ruralna materijalna kulturna baština, važno je sredstvo pomoću kojeg turisti mogu uživati, doživjeti i razumjeti ruralnu turističku destinaciju, a obuhvaća idilične krajolike, arhitekturu, poljoprivredu i hranu. To je najizravniji oblik iskustva ruralnog turizma (Ma i sur., 2020). Ruralna nematerijalna kulturna baština, poput tradicionalnih festivala, narodnih aktivnosti i običaja, još je jedan resurs na ruralnom području koji turistima pruža jedinstvena i autentična iskustva (Cheer, Reeves, Laing., 2013), a kao dio nematerijalne kulturne baštine izdvaja se i ruralna duhovna kulturna baština koja se smatra najdubljom iskustvenom razinom ruralnog turizma (Liu, 2006).

Kada je riječ o materijalnoj i nematerijalnoj baštini koja je zaštićena pod UNESCO-om, Republika Hrvatska ima sveukupno 27 dobara na tom popisu, od kojih je 10 materijalnih, a 17 nematerijalnih. Materijalna kulturna dobra najčešće su vezana uz urbane sredine i gradove. S druge strane, najveći dio nematerijalnih dobara nastao je na ruralnim područjima Republike Hrvatske. Takva nematerijalna kulturna (ruralna) dobra su:

- Glazbeni izričaj ojkanje,
- Dvoglasje tijesnih intervala Iste i Hrvatskog primorja,
- Klapsko pjevanje,
- Bećarac – vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema,
- Godišnji pokladni ophod zvončara s područja Kastavštine,
- Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore,
- Čipkarstvo,
- Umijeće izrade drvenih tradicijskih igračaka na području Hrvatskog Zagorja,
- Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana,
- Procesija „Za Križen“ na otoku Hvaru,
- Medičarski obrt na području Sjeverne Hrvatske,
- Mediteranska prehrana na hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelom zaleđa,
- Međimurska popevka,
- Umijeće suhozidne gradnje (Ministarstvo kulture i medija, 2021).

6. Empirijsko istraživanje

Za potrebe izrade rada provedeno je empirijsko istraživanje kako bi se prikupili potrebni podaci o očuvanju kulturne baštine na ruralnom području. Za istraživanje je korištena metoda intervjuiranja.

Razvoj kulturnog turizma čest je oblik razvoja turističke djelatnosti na ruralnim područjima. Međutim, u literaturi to područje nije dovoljno istraženo. Autori MacDonald i Jolliffe (2003) u svom radu istražuju kulturni ruralni turizam u Kanadi povezujući koncepte ruralnog i kulturnog u jednu cjelinu te primjenjujući teorijska saznanja na odabranu kanadsku regiju koja je po njihovom mišljenju idealna za razvoj takvog oblika turizma. Autorica Garau (2015) na temelju talijanske Sardinije istražuje mogućnost unaprjeđivanja ruralnog turizma kroz kulturnu baštinu.

Naime, spomenuta autorica navodi, iako istraživano područje posjeduje sve potrebne resurse, nedostatak jasne strategije i planiranja uvelike smanjuje integrirani kulturno-ruralni razvoj. Nadalje, Titilina (2015) istražuje kulturni potencijal ruralnog prostora sjeveroistočne Rumunjske analizirajući karakteristike ruralnog i kulturnog turizma i njihovog utjecaja na povećanje broja turista u toj regiji. Kulturni turizam na ruralnom području kao strategija očuvanja kulturne baštine istražuje se i kroz noviju literaturu. Autori Sánchez-Martín, Gurría-Gascón i García-Berzosa (2020) ističu kompleksnost kulturne baštine, ali i njenu važnost u uključivanju u turistički razvoj na ruralnom području regije Extremadura u Španjolskoj. Sličnom se temom bave i Chen, Ren i Zhang (2021) koji u svom istraživanju koje obuhvaća kinesko ruralno područje kulturnu baštinu razmatraju kao sredstvo ruralnog ekonomskog razvoja.

Kulturni turizam, kao specifičan oblik turizma, u nacionalnim okvirima nije bio prepoznat kao turistički proizvod sve do početka 2000.-ih godina, a od 2002. godine u neprestanom je porastu. Međutim, kulturne znamenitosti i događanja najčešće nisu primarni motivi za posjet Republici Hrvatskoj, već usputne atrakcije na putovanju u destinaciju (Institut za turizam, 2011). Kada je riječ o Koprivničko-križevačkoj županiji, razvoj kulturnog turizma najviše se oslanja na odvijanje manifestacija i događanja. Dakle, na ovom je području najrazvijeniji manifestacijski turizam u okviru kulturnog turizma. Manifestacije i događanja kulturnog karaktera dobar su način za očuvanje kulturne baštine, posebno kada je riječ o ruralnim područjima.

6.1. Uzorak istraživanja

Uzorak obuhvaćen istraživanjem je namjeran. Ispitanici su bili Turistička zajednica područja Središnja Podravina i Turistička zajednica područja Dravski Peski koje se nalaze na prostoru Koprivničko-križevačke županije. Navedene turističke zajednice odabrane su zbog svojih izrazito sličnih karakteristika, odnosno kulturnih potencijala čime je stvoren temelj za usporedbu strategija i planova razvoja kulturnog turizma na ruralnom području, kao i načina zaštite i očuvanja kulturne baštine kroz razvoj ruralnog turizma.

Slika 1. Logo Turističke zajednice područja Dravski Peski

Izvor: Turistička zajednica područja Dravski Peski, 2021.

Turistička zajednica područja Dravski Peski obuhvaća prostor četiriju općina u Koprivničko-križevačkoj županiji: Ferdinandovac, Kalinovac, Kloštar Podravski i Podravske Sesvete. Navedeno područje karakteriziraju guste šume, rijeka Drava, pjeskovita pustinja, umjetnički ateljei, tradicijska domaća hrana te obronci Bilogore, a glavni kulturni resursi su muzeji, galerije i zbirke: Etno kuće obitelji Karlovčan, Etnografska zbirka Josipa Cugovčana, Galerija Ivana Lackovića Croate i Zavičajni muzej Kalinovac (Turistička zajednica Dravski Peski, 2021). U nastavku je prikazana turistička atrakcijska osnova koja sažeto prikazuje najvažnije kulturno-povijesne atrakcije na prostoru Turističke zajednice područja Dravski Peski.

ATRAKCIJA		MOTIV/AKTIVNOST
KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA		
Pokretni spomenici	Zbirka skulptura Ljubice Matulec, Umjetnička djela Ivana Lackovića Croate, Etnografska zbirka Josipa Cugovčana	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija
Nepokretni spomenici	Zgrada Zavičajnog muzeja u Kalinovcu, Etno kuće obitelji Karlovčan	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija
KULTURA ŽIVOTA I RADA		
Folklor	KUD „Grgur Karlovčan“ Kalinovac,	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija,

	<p>KUD „Podravec“ Kloštar Podravski,</p> <p>HFD „Sesvečice“ Podravske Sesvete.</p> <p>HKUD „Frankopan“, Ferdinandovac,</p> <p>KUD Prugovac,</p> <p>Udruga žena Kozarevac</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno sudjelovanje
Rukotvorstvo i stari zanati	<p>Tradicionalne narodne nošnje, umijeće izrade tradicionalnih jela, poljoprivredni poslovi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija, • Aktivno sudjelovanje
Gastronomija i enologija	<p>Tradicionalna podravska jela: kukuruzni kruh, čurke, kašnjaki, digani kolači, zlevanke, ščipanci, buhtli, pogače, kotlovina, podravski štrukli i ostala jela od vrhnja, sira, bučinog ulja i sl., tradicionalna alkoholna pića (rakija), vina s područja Bilogore</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija, • Aktivno sudjelovanje, • Kušanje
ZNAMENITE OSOBE I POVIJESNI DOGAĐAJI		
Osobe	<p>slikar Ivan Lacković Croata, književni teoretičar Ivo Zalar, katolički teolog i pisac Ivan Golub, pisac Petar Grgec, akademska slikarica Lambertina Grgec, pisac Grgur Karlovčan, glumac Zvonimir Rogoz, glazbenik Blaž Lenger, paleoslavistica Marija Agnezija Pantelić</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija
Povijesni događaji	<p>1780. – Veliki požar u Kalinovcu,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija

	9. 11. 1844. – Nastanak naselja Ferdinandovac	
MANIFESTACIJE		
	Leto v Kalnovcu, Fašenk v Kalnovcu, Uskrs u Kloštru Podravskom, Rokovo u Kozarevcu, Motocross u Kozarevcu, Ivanje v Sesvetam, Ferdinantski pozdrav ljetu	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Aktivno sudjelovanje, • Edukacija, • Slušanje
KULTURNE I VJERSKE USTANOVE		
Muzeji	Zavičajni muzej Kalinovac	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija
Galerije	Galerija Ivan Lacković Croata	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija
Sakralni objekti	Crkva sv. Luke Evanđelista u Kalinovcu, Crkva sv. Benedikta i Žalosne Gospe u Kloštru Podravskom, Crkva Svih Svetih u Podravskim Sesvetama, Crkva sv. Franje Ksaverskog u Kozarevcu, Crkva sv. Barbare u Prugovcu, Crkva sv. Ferdinanda u Ferdinandovcu	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija

Tablica 4. *Turistička atrakcijska osnova kulturnih resursa Turističke zajednice područja Dravski Peski*

Izvor: Izrada autora prema Kušen, E.: Turistička atrakcijska osnova, 2002.

Iz prethodne je tablice moguće zaključiti da je prostor Turističke zajednice područja Dravski Peski bogat kulturno-povijesnim atrakcijama od kojih se najviše ističu sakralni objekti te bogata tradicionalna gastronomska ponuda, kao i veliki broj udruga koje kroz svoje aktivnosti čuvaju kulturnu baštinu, folklor i tradiciju ovog kraja. Stvaranje takvih udruga bitno utječe na mogućnosti razvoja kulturnog turizma i uključivanja kulturne baštine u postojeću turističku ponudu jer se time dokazuje ponos lokalnog stanovništva kada je riječ o tradicijskim vrijednostima i običajima njihovog kraja.

Slika 2. Logo Turističke zajednice područja Središnja Podravina

Izvor: Turistička zajednica područja Središnja Podravina, 2021.

Turistička zajednica područja Središnja Podravina obuhvaća prostor šest općina u Koprivničko-križevačkoj županiji: Golu, Hlebine, Legrad, Molve, Novigrad Podravski i Virje. Turistička ponuda turističke zajednice temelji se na kulturno-povijesnoj baštini, gastronomiji i enologiji. Područje obiluje muzejima, galerijama i ateljeima, a neki od njih su Etno kuća Večenaj, Etno galerija Josip Turković, Zavičajni muzej Virje, Galerija Večenaj, Galerija Josipa Generalića, Galerija naivne umjetnosti Hlebine, Galerija Stara Škola itd. (Turistička zajednica Središnja Podravina, 2021). Kulturno-povijesne atrakcije ovog područja detaljnije su navedene pomoću turističke atrakcijske osnove u Tablici 5.

ATRAKCIJA		MOTIV/AKTIVNOST
KULTURNO-POVIJESNA BAŠTINA		
Pokretni spomenici	Etnografska zbirka Legradska hiža, Privatna etno zbirka Levakovi, Etnografska zbirka obitelji Kopas,	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija

	<p>Spomen zbirka DVD Legrad, Etnografska i arheološka zbirka Torčec, Predmeti iz Etno kuće Večenaj, Predmeti iz Etno galerije Josip Turković, Predmeti iz Etno kuće Janičina hiža, Etnografska zbirka Zavičajnog muzeja Virje, Umjetnička djela iz Galerije Mala, Umjetnička djela iz Galerije Večenaj, Umjetnička djela iz Galerije Stara škola, Umjetnička djela Josipa Generalića, Umjetnička djela iz Galerije naivne umjetnosti Hlebine, Građa iz Galerije Narodne knjižnice Virje, Građa Zavičajnog muzeja Virje</p>	
Nepokretni spomenici	<p>Stara škola „Krasotica“ u Virju, Stara podravska klijet, Arheološka nalazišta na prostoru Općine Virje, Arheološki lokalitet Seče, Novi Zrin</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija
KULTURA ŽIVOTA I RADA		
Folklor	<p>Društvo žena Virje, Glumišna družina Virje,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija, • Aktivno sudjelovanje

	<p>Hrvatsko pjevačko društvo „Ferdo Rusan“, KUD „Zvirišće“ Šemovci, Puhački orkestar DVD-a Virje, Udruga žena Hampovica, Udruga žena Napredna domaćica Miholjanec, Udruga žena Rakitnica, Udruga žena Šemovci, Udruga žena „Hrvatsko srce“ Ždala, Društvo žena Gola, Udruga „Prekodravski zvon“ Gola, KUD Hlebine, Udruga hlebinskih slikara i kipara naive, Udruga žena Legrad, Udruga žena Kutnjak- Antolovec, Udruga žena Selnica Podravska, Udruga žena Zablatje, KUD „Zrin“ Legrad, Udruga žena Repaš, Društvo za povjesnicu i starine Molve, KUD Molve, „Molvarski likovni krug“, Udruga „Napredne domaćice“ Molve, Udruga žena Molve Grede, Društvo žena Novigrad Podravski,</p>	
--	---	--

	<p>KUD „Ivan Vitez Trnski“ Novigrad Podravski, Udruga žena Delovi, KUD Delovi, Udruga mladih Novigrad Podravski</p>	
<p>Rukotvorstvo i stari zanati</p>	<p>Tradicionalne narodne nošnje, priprema tradicijskih kolača Podravska mazanica i Pogača z oreji, slikanje uljanim bojama na staklu u maniri naive, umijeće ukrašavanja uskrasnih jaja (pisanica), tradicijsko lončarstvo, umijeće izrade tradicijskih božićnih jaslica, umijeće izrade tradicijskih dječjih igračaka, umijeće izrade i sviranja cimbele, umijeće ispiranja zlata, umijeće sviranja na tamburama farkašicama, umijeće izrade licitara, umijeće izrade tradicijskog nakita kinča – božićnog lusteru, narodne igre „kotačanje“ i „bincanje“</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija, • Aktivno sudjelovanje
<p>Gastronomija i enologija</p>	<p>Podravska mazanica, prkači, podravski štrukli, krpice sa zeljem, kaše, kotlovina, fiš, proizvodi od kravljeg mlijeka, jela od tijesta, mesna jela, peluni, požiraki, hlebinska juha, pogača z orehima, rezanci s vrhnjem i makom, dravska riba v kukuruznoj meli, zlevanke,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija, • Aktivno sudjelovanje, • Kušanje

	digani kolači, prgice, tradicionalna alkoholna pića (rakija) te domaće vino	
ZNAMENITE OSOBE I POVIJESNI DOGAĐAJI		
Osobe	pisac Stjepan Korolija, književnik i povjesničar književnosti dr. Franjo Fancev, svećenik i književnik Ivanko Vlašićak, književnik Stjepan Krčmar, pjesnik Ferdo Rusan, slikar naive Ivan Večenaj, slikar naive Martin Mehkek, slikar naive Krsto Hegedušić, slikar naive Ivan Generalić, slikar naive Franjo Mraz, slikar naive Dragan Gaži, slikar naive Josip Generalić, geograf i publicist Dragutin Feletar, pjesnik Dubravko Ivančan, slikar naive Mijo Kovačić, učitelj i likovni umjetnik Rudolf Špoljar, humanist i pjesnik Janus Pannonius (Ivan Česmički), profesor Blaž Mađer, botaničar i doktor znanosti Ivo Pevalek, književnik Ivan Trnski, kazališni, televizijski i filmski glumac Martin Sagner	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija
Povijesni događaji	1931. – Osnivanje grupe „Zemlja“ i početak Hlebinske slikarske škole	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija
MANIFESTACIJE		
	Martinjski dani Općine Virje,	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje,

	Virovska prkačijada, Marija fest, Šetnja kroz naivu u Hlebinama, Dani rakije	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno sudjelovanje, • Edukacija, • Slušanje
KULTURNE I VJERSKE USTANOVE		
Muzeji	Zavičajni muzej Virje	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija
Galerije	Galerija Mala, Galerija Večenaj, Galerija Stara škola, Galerija i memorijalna zbirka Josip Turković, Galerija Josipa Generalića, Galerija naivne umjetnosti Hlebine	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija
Sakralni objekti	Crkva sv. Martina u Virju, Crkva Sveta tri kralja u Goli, Crkva sv. Trojstva u Ždali, Crkva Presvetog srca Isusovog u Repašu, Crkva sv. Katarine u Hlebinama, Crkva Presvetog Trojstva u Legradu, Crkva Blažene djevice Marije u Molvama	<ul style="list-style-type: none"> • Promatranje, • Fotografiranje, • Edukacija

Tablica 5. *Turistička atrakcijska osnova kulturnih resursa Turističke zajednice područja Središnja Podravina*

Izvor: Izrada autora prema Kušen, E.: Turistička atrakcijska osnova, 2002.

Kulturni resursi prostora Turističke zajednice područja Središnja Podravina najviše su usmjereni na kulturno-povijesnu baštinu, odnosno pokretne i nepokretne spomenike. Ističe se i veliki broj starih zanata, poznate osobe koje su najčešće vezane uz naivno slikarstvo, kao i velik

broj sakralnih objekata. Dakle, ovaj je prostor pogodan za razvoj različitih podoblika kulturnog turizma poput umjetničkog, vjerskog i manifestacijskog turizma.

Na temelju prethodnih istraživanja i analize potencijala prostora Turističkih zajednica područja Središnja Podravina i Dravski Peski, dobiveni su podaci koji su stvorili temelj za primarno istraživanje kojem je glavni cilj istražiti na koje je načine moguće očuvati kulturnu baštinu na ruralnom području kroz razvoj turizma. Moguće je zaključiti kako istraživani prostor obiluje kulturno-povijesnim resursima koji su u velikoj mjeri turistički valorizirani.

6.2. Metodologija istraživanja

Za provođenje istraživanja korištena je metoda intervjua. Ispitanici su bili zamjenica direktora Turističke zajednice područja Središnja Podravina Ivona Šimunić, mag.oec., te direktor Turističke zajednice područja Dravski Peski Alen Jančić, bacc.oec. Ispitanicima su postavljena pitanja otvorenog i zatvorenog tipa.

Intervju se sastojao od dva dijela. U prvom dijelu ispitanici su detaljnim odgovorima pružili uvid u kulturne potencijale, razvoj kulturnog turizma, uključivanje lokalnog stanovništva u razvoj turizma, najznačajnija emitivna tržišta, kao i izazove i prepreke turističkog razvoja na području njihovog djelovanja.

Drugi dio obuhvaćao je isticanje najznačajnijih aktivnosti vezanih uz kulturu i kulturni turizam na ruralnom području te isticanje prioriteta pojedinih aktivnosti u cilju očuvanja kulturne baštine na ruralnom području.

6.3. Tema istraživanja

Tema istraživanja je prikazati na koji je način moguće razvijati kulturni turizam na ruralnom području kroz koji se čuva i štiti kulturna baština. Također, važan naglasak stavljen je i na stvaranje kulturnog turističkog proizvoda temeljenog na kulturno-povijesnoj baštini, tradicijskim elementima, ali i na specifičan način života lokalnog stanovništva koji uključuje stare zanate i znanja te običaje tog ruralnog područja.

6.4. Ciljevi istraživanja

Ciljevi istraživanja su:

- Otkriti imaju li područja Turističkih zajednica Središnja Podravina i Dravski Peski potencijal za razvoj kulturnog turizma,
- Utvrditi jesu li glavni motivi turističkih dolazaka vezani uz kulturno-povijesnu baštinu,
- Utvrditi na koji način navedene turističke zajednice promoviraju kulturni turizam ruralnog područja.

6.5. Hipoteze istraživanja

Istraživanje rada temelji se na dvije hipoteze:

1. Prostor Turističke zajednice područja Središnja Podravina i Turističke zajednice područja Dravski Peski imaju potencijal za razvoj kulturnog turizma na ruralnom području.
2. Iskorištavanje kulturno-povijesne baštine u turističke svrhe na prostoru Turističke zajednice područja Središnja Podravina i Turističke zajednice područja Dravski Peski doprinosi očuvanju i zaštiti tradicije, običaja, kulture, starih zanata i specifičnog načina lokalnog stanovništva, kao i cjelokupne baštine tog ruralnog područja.

6.6. Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja obrađeni su prema redosljedu postavljenih pitanja ispitanicima. Zbog preglednosti, dobiveni su rezultati prikazani pomoću tabličnih prikaza, a potom i deskriptivno. Dobivenim su rezultatima zadovoljeni svi prethodno zadani ciljevi i hipoteze.

1. Smatrate li da je kulturni turizam glavni turistički proizvod na prostoru Vaše turističke zajednice?	
TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
DA	NE

Tablica 6. *Glavni turistički proizvod ispitanika*
Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Turističke zajednice područja Središnja Podravina i Dravski Peski nalaze se u istoj županiji te posjeduju relativno slične turističke resurse. Kada je riječ o kulturnim resursima, sličnosti se ogledaju u umjetnosti, galerijama i muzejima, kao i posvećenosti tradicionalnim elementima svakodnevnog života, gastronomiji te običajima i zanatima. Međutim, kulturni turizam i srodni podoblici turizma nisu glavni turistički proizvod Turističke zajednice područja Dravski Peski čiji su turistički napori, što je moguće saznati i iz samog naziva turističke zajednice, usmjereni na prirodne potencijale. S druge strane, Turistička zajednica Središnja Podravina kulturni turizam smatra svojim glavnim turističkim proizvodom te svojom najvećom snagom koja ju može uspješno pozicionirati na turističkom tržištu.

2. Koji su najistaknutiji potencijali prostora Vaše turističke zajednice, a da su vezani isključivo uz kulturu i kulturni turizam?	
TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
<ul style="list-style-type: none"> • Naivna umjetnost, • Nematerijalna kulturna baština, • Stari zanati, • Galerije, • Etno kuće. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicijske nošnje, • Plesovi, • Galerije, muzeji i privatne zbirke, • Poznate osobe iz umjetnosti i glazbe.

Tablica 7. *Najistaknutiji kulturni potencijali*

Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Nadalje, kada je riječ o najistaknutijim kulturnim i kulturi srodnim turističkim resursima, Turistička zajednica područja Središnja Podravina ističe naivnu umjetnost. Svjetski poznate Hlebine i Hlebinska slikarska škola smatraju se glavnim resursom ovog područja. Hlebinska slikarska škola smatra se umjetničkim pokretom započetim 1930.-ih godina od strane Krste Hegedušića i Ivana Generalića, a karakterizira ju slikanje tehnikom ulja na staklu. Na to se nadovezuju galerije poput Galerije naivne umjetnosti.

Slika 3. Galerija naivne umjetnosti u Hlebinama

Izvor: Službene web stranice Turističke zajednice područja Središnja Podravina

Nematerijalna kulturna baština ovog kraja odnosi se na izradu Podravske mazanice i prkača. Podravska mazanica je tradicionalan kolač od vučenog tijesta čiji se recept prenosio s generacije na generaciju. Prema nekim spisima, priprema se čak više od 110 godina. Zahvaljujući Udruzi žena Virje ovo je jelo 2017. godine Ministarstvo kulture preventivno zaštitilo na tri godine kao nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske. S druge strane, izrada prkača, tradicionalnih sitnih kolača od brašna, masti, šećera, jaja i začina, dobilo je i svoju manifestaciju – Virovsku prkačijadu koja se održava od 2016. godine s glavnim ciljem oživljavanja bogate tradicije i stvaranja temelja za buduće turističke proizvode.

Stari zanati i njihova revitalizacija od izrazite su važnosti za turistički razvoj ruralnih područja. Područje Turističke zajednice Središnja Podravina može se pohvaliti zanatima poput ispiranja zlata na rijeci Dravi, pranjem rublja i platna na stari način te čehanjem perja (tzv. čehalec ili čehaljec). Važno je spomenuti i umijeće sviranja cimbalu, instrumenta kojeg svira cimbulaš uz ples ili pjevanje.

Iako kulturni turizam nije glavni turistički proizvod Turističke zajednice područja Dravski Peski, bogate kulturno-povijesne baštine na ovom prostoru ne manjka. Glavnim su kulturnim

resursima smatrane narodne nošnje i tradicionalni plesovi koje izvode udruge s područja navedene turističke zajednice. Ističu se i galerije, muzeji te privatne zbirke.

Slika 4. Galerija Ivan Lacković Croata u Batinskama

Izvor: Službene web stranice Turističke zajednice područja Dravski Peski

Direktor spomenute turističke zajednice navodi kako ima prostora za unaprjeđenje ponude vezane uz kulturni turizam te ističe poznata imena iz svijeta umjetnosti (Ivan Lacković Croata) i glazbe (Blaž Lenger) na temelju kojih se planiraju budući projekti. Ivan Lacković Croata bio je umjetnik, jedan od predstavnika hrvatskog naivnog slikarstva te član Hrvatskog društva likovnih umjetnika (HDLU). Slikao je uljem na staklu, najčešće pejzaže, cvijeće i mrtvu prirodu, a u njegovom se rodnom mjestu, u galeriji u Batinskama pokraj Kalinovca, nalazi njegova ostavština.

S druge strane, Blaž Lenger bio je izvođač podravske narodne glazbe te skladatelj brojnih poznatih podravskih pjesama poput „Podravino moja mila“, „Potočić maleni“, „Alaj je divan taj podravski kraj“ i sl. Njegove se skladbe i danas izvode na brojnim slavljinama i okupljanjima, ali i glazbenim festivalima i manifestacijama.

3. Na koji način potičete lokalno stanovništvo kada je riječ o sudjelovanju u promociji kulturnog, ali i turizma općenito?	
TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
<ul style="list-style-type: none"> • Projektima, • Događanjima, • Prezentacijom lokalne tradicije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Radionicama, • Primjerima dobre prakse, • Izletima i manifestacijama.

Tablica 8. *Poticanje lokalnog stanovništva*

Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Lokalno stanovništvo važan je dionik u razvoju turizma na ruralnom području. Bez njihove potpore gotovo je nemoguće razviti perspektivan turistički proizvod. Ista situacija je i kod razvoja kulturnog turizma na ruralnom području. Povijesno gledano, nijedna kulturna turistička destinacija ne bi posjedovala postojeće kulturno-povijesne resurse da lokalno stanovništvo u određenom trenutku u prošlosti nije sudjelovalo u izgradnji i stvaranju takvih dobara. Način života, znanja, tradicija i običaji stanovništva u velikoj mjeri obogaćuju turističku ponudu stvarajući autentično i jedinstveno iskustvo za svakog posjetitelja. Stoga je ispitanicima bilo postavljeno pitanje vezano uz poticanje lokalnog stanovništva u sudjelovanju u promociji kulturnog, ali i turizma općenito.

Na prostoru Turističke zajednice područja Središnja Podravina lokalno je stanovništvo uključeno u turistički razvoj kroz razne projekte i događanja. Navode kako je lokalno stanovništvo izrazito ponosno na svoju baštinu i tradiciju te da su aktivni zaljubljenici u kulturni turizam često uključeni u aktivnosti vezane uz to područje. Potiče ih se i prezentacijom lokalne tradicije posjetiteljima.

Turistička zajednica područja Dravski Peski lokalno stanovništvo potiče radionicama i primjerima iz prakse. Istaknuta je i činjenica kako jedan od budućih planova uključuje i studijsko putovanje svih turističkih dionika s prostora navedene turističke zajednice te kako su svi oni uključeni u izlete i manifestacije koliko god je to moguće.

4. Podržavate li kroz održavanje događanja i manifestacija očuvanje kulturno-povijesnih i tradicijskih resursa? Ukoliko da, možete li detaljnije opisati tok i glavu temu tih događanja i manifestacija?	
TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
<ul style="list-style-type: none"> • Prkačijada u Virju, • Šetnja kroz naivu u Hlebinama, • Dani rakije u Hlebinama i sl. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Istraži povijest područja Dravski Peski“

Tablica 9. Očuvanje kulture kroz događanja i manifestacije

Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Događanja i manifestacije važan su dio turističke ponude svake destinacije. Osim prezentacije pojedinih potencijala i vrijednosti nekog područja, interakcijom i aktivnim sudjelovanjem moguće je povezati lokalno stanovništvo i sve važne dionike u turizmu i povezanim djelatnostima. Obje turističke zajednice koje su ispitanici istraživanja podržavaju očuvanje kulturno-povijesnih i tradicijskih resursa kroz održavanje događanja i manifestacija.

Na prostoru Turističke zajednice područja Središnja Podravina održava se nekoliko događanja i manifestacija vezanih uz kulturu, umjetnost, povijest, gastronomiju, tradiciju i sl. Prethodno je već spomenuta „Virovska prkačijada“, međunarodni festival izvornih kolača. Nadalje, „Šetnja kroz naivu u Hlebinama“ interaktivna je i edukativna manifestacija na kojoj je moguće upoznati više o hrvatskoj naivnoj umjetnosti, bogatoj nematerijalnoj kulturnoj baštini, umjetničkoj baštini, starim zanatima i povijesnim legendama. Za vrijeme trajanja manifestacije otvorene su sve galerije i ateljei umjetnika, a mještani cijelom glavnom ulicom postavljaju svoje vrijedne zbirke. „Dani rakije“, manifestacija koja za cilj ima prikazati tradicionalan način pečenja rakije te degustaciju domaćih, tradicionalnih jela poput čurki sa zeljem, kobasica, čvaraka i sl. još je jedno važno događanje na prostoru Turističke zajednice područja Središnja Podravine koje doprinosi očuvanju bogatih običaja starih Podravaca.

Prostor Turističke zajednice područja Dravski Peski obiluje prirodnim resursima, a aktivan odmor te boravak u čistoj i očuvanoj prirodi predstavljaju glavne turističke snage ovog kraja. Međutim, u planu je i proširenje turističke ponude i to stvaranjem i kreiranjem nove aktivnosti koja će prirodnu baštinu povezati s povijesnim i tradicijskim elementima. Projekt naziva

„Istraži povijest područja Dravski Peski“ za glavnu će temu imati povijest i kulturu destinacije, a kao takav će biti iskorišten za tematizaciju biciklističkih i pješačkih ruta.

5. Koja su Vaša glavna emitivna tržišta kada je riječ o kulturnom turizmu?	
TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
<ul style="list-style-type: none"> • Slovenija, • Mađarska, • Njemačka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Većinom domaće tržište.

Tablica 10. *Glavna emitivna tržišta*

Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Glavna emitivna tržišta Turističke zajednice područja Središnja Podravina su Slovenija, Mađarska i Njemačka, dok prostor Turističke zajednice područja Dravski Peski zbog kulture najčešće posjećuju isključivo domaći turisti.

6. Koji su izazovi i prepreke razvoja kulturnog turizma na ruralnom području?	
TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljna zastupljenost kulturnog turizma kao važnog oblika turizma, • Nedovoljna financijska sredstva, • Pretežito starije lokalno stanovništvo, • Nedovoljna uključenost mlađe populacije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno prepoznavanje mogućnosti razvoja kulturnog turizma od strane lokalnog stanovništva.

Tablica 11. *Izazovi i prepreke razvoja kulturnog turizma na ruralnom području*

Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Nadalje, istraživanjem je bilo važno utvrditi i što ispitanici smatraju glavnim izazovima i preprekama razvoja kulturnog turizma na ruralnom području. Izdvojeno je pet glavnih problema s kojima se suočavaju turističke zajednice, ali i ostali dionici te lokalno stanovništvo. Ispitanici smatraju da je kulturni turizam nedovoljno zastupljen i istaknut kao važan oblik turizma, posebno kada je riječ o Kontinentalnoj Hrvatskoj. Iako taj prostor obiluje kulturno-povijesnim resursima, još uvijek nije stavljen dovoljan naglasak na razvoj takvog oblika

turizma, kao ni što nisu iskorištene sve mogućnosti njegove promocije na važnim emitivnim tržištima. Nedostatak financijskih sredstava stvara veliki problem kada je riječ o razvoju novih turističkih proizvoda, a sporom turističkom razvoju doprinosi i činjenica da lokalno stanovništvo ne prepoznaje potencijal koji njihovo područje ima, a što izravno dovodi i do nedovoljnog prepoznavanja mogućnosti razvoja kulturnog turizma na ruralnom području.

Ruralna područja Republike Hrvatske, pa tako i Podravine, u zadnjih se dvadesetak godina suočavaju s iseljavanjem stanovništva. Posebno je riječ o mladom stanovništvu koje nakon školovanja ostaje u većim gradovima ili odlazi u inozemstvo. U selima većinom prevladava starija populacija koja svoja znanja o starim zanatima, tradiciji i običajima nema kome prenijeti. Mlađe generacije koje ipak odluče ostati u ruralnim područjima većinom nisu zainteresirane za aktivno uključivanje u turističku djelatnost. Sve navedeno dovodi do izumiranja mnogih tradicijskih vrijednosti i važnih kulturno-povijesnih elemenata.

7. Koje specifične oblike turizma spajate s kulturnim turizmom te stvarate li na taj način integrirani turistički proizvod ili smatrate da je lakše plasirati kulturni turizam na tržište ukoliko se promovira samostalno?	
TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
<ul style="list-style-type: none"> • Avanturistički turizam, • Vjerski turizam. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eno-gastronomski turizam.

Tablica 12. *Spoj kulturnog i ostalih specifičnih oblika turizma*

Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Kako bi se neka destinacija bolje plasirala na turističkom tržištu važno je stvarati integrirani turistički proizvod. Spajanjem nekoliko oblika turizma kreira se privlačan i zanimljiv sadržaj kojim je moguće objediniti nekoliko motiva zbog kojih posjetitelje žele posjetiti određeno mjesto.

Turistička zajednica područja Središnja Podravina kulturni turizam spaja s avanturističkim i vjerskim turizmom. Na tom području postoji veliki broj vrijednih sakralnih objekata i svetišta uz kojih su vezane brojne predaje i legende. Najpoznatiji takav objekt je Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Molvama i čudotvorni kip Majke Božje Molvarske. Ističu se i Župna crkva Svetog Martina u Virju, Župna crkva Svete Katarine u Hlebinama, kip Svetog Ambrozija,

Crkva Rastanka Svetih Apostola u Novigradu Podravskom, Crkva Sveta tri kralja u Goli itd. S druge strane, na prostoru Turističke zajednice područja Dravski Peski kulturni je turizam povezan s eno-gastronomskim turizmom.

8. Ostvarujete li suradnju ili partnerstvo s nekom drugom turističkom zajednicom, institucijom ili poduzećem vezano uz razvoj kulturnog turizma?	
TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
<ul style="list-style-type: none"> • Suradnja s Turističkom zajednicom grada Koprivnice. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suradnja s Turističkom zajednicom grada Đurđevca te Kućom Petra Preradovića.

Tablica 13. *Suradnja ili partnerstvo u kulturnom turizmu*

Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Kako bi se kulturni turizam mogao neometano razvijati, a samim time i zaštititi sva kulturna dobra i resursi koje neko područje posjeduje, važno je ostvarivati dobru suradnju i partnerstvo s ostalim dionicima u turizmu.

Turistička zajednica područja Središnja Podravina suradnju u području kulturnog turizma ostvaruje s Turističkom zajednicom grada Koprivnice. Osim što navedene turističke zajednice graniče, povezuje ih i slična kulturna turistička ponuda koja obuhvaća umjetnost, bogatu povijest i privlačne kulturne manifestacije. Turistička zajednica područja Dravski Peski svoju suradnju ostvaruje s Turističkom zajednicom grada Đurđevca te Kućom Petra Preradovića koja se nalazi u Grabrovnici, mjestu na prostoru Općine Pitomača i rodnom mjestu pisca Petra Preradovića.

U nastavku su prikazani rezultati istraživanja koji se odnose na aktivnosti koje turističke zajednice poduzimaju na području svog djelovanja. Ispitanicima je ponuđeno 11 aktivnosti, a pomoću Likertove ljestvice s pet stupnja intenziteta ocijenjeno je u kojoj mjeri rade na navedenim aktivnostima, u odnosu na sve ostale aktivnosti koje poduzimaju na području svog djelovanja te njihovu prioritetnost u cilju očuvanja kulturne baštine na ruralnom području. Ocjenom pet označene su aktivnosti koje su izraziti prioritet te koje se poduzimaju više od svih drugih aktivnosti.

Aktivnost	TZ Središnja Podravina	TZ Dravski Peski
Projekti fokusirani na zaštitu autohtonih proizvoda (poljoprivredni proizvodi, vina i sl.)	4	4
Projekti fokusirani na očuvanje tradicionalnih obrta i djelatnosti	5	4
Razvijanje tematskih kulturnih itinerera	4	4
Stvaranje jedinstvenosti i konkurentske prednosti područja na temelju kulturno-turističke ponude	4	5
Poticanje privatnog poduzetništva u razvijanju proizvoda koji će nadopuniti postojeću kulturnu ponudu	3	5
Uspostavljanje partnerstva za marketing kulturno-turističkih atrakcija	5	5
Obrazovanje kulturnih poduzetnika za turizam	4	5
Poticanje lokalnog stanovništva u prezentaciji starih zanata, znanja i običaja	5	5
Unaprjeđenje sustava promocije i distribucije kulturno-turističkog proizvoda	4	5
Ulaganja u restauraciju objekata materijalne kulturne baštine	4	5
Izgradnja centara za posjetitelje i/ili suvremenih muzeja, kao i ulaganja u postojeće muzeje i galerije	4	5

Tablica 14. *Stupanj poduzimanja aktivnosti i njihova prioritetnost na prostoru ispitanih turističkih zajednica*

Izvor: Izrada autora prema provedenom istraživanju

Turistička zajednica područja Središnja Podravina svoje napore najviše ulaže u projekte fokusirane na očuvanje tradicionalnih obrta i djelatnosti. Budući da je kulturni turizam njihov glavni turistički proizvod, konstantna ulaganja u ovom području su nužna jer bez takvih resursa nije moguće stvoriti interesantnu turističku ponudu koja će privlačiti veći broj turista. Nadalje,

važnim smatraju i uspostavljanje partnerstva za marketing kulturno-turističkih atrakcija. Budući da je prethodno spomenuto kako navedena turistička zajednica ostvaruje dobru suradnju s Turističkom zajednicom grada Koprivnice, moguće je zaključiti kako se najveći dio suradnje ostvaruje na području umjetnosti i povijesti. Navedena aktivnost istaknuta je kao prioriteta od strane Turističke zajednice područja Dravski Peski.

Obje turističke zajednice smatraju izrazito važnim poticanje lokalnog stanovništva u prezentaciji starih zanata, znanja i običaja. Pojam lokalnog stanovništva provlači se kroz cijelo istraživanje, iako je naglasak isključivo na kulturnoj baštini. Međutim, osim što bez suradnje lokalnog stanovništva nije moguće razvijati turizam na ruralnom području, svi materijalni i nematerijalni potencijali nekog ruralnog kraja nemaju toliku vrijednost ako nisu turistima izravno prezentirani i predstavljeni od strane onih koji su ih stvorili i koji ih koriste u svakodnevnom životu – lokalnog stanovništva.

Turistička zajednica područja Dravski Peski pokušava stvoriti i jedinstvenost i konkurentsku prednost na temelju kulturno-turističke ponude te potiče privatno poduzetništvo u razvijanju proizvoda kako bi se nadopunila kulturna turistička ponuda. Prioritet je i obrazovanje kulturnih poduzetnika za turizam, unaprjeđenje sustava promocije i distribucije kulturno-turističkog proizvoda, ulaganja u restauraciju objekata materijalne kulturne baštine, kao i izgradnja centara za posjetitelje i/ili suvremenih muzeja, kao i ulaganja u postojeće muzeje i galerije.

6.7. Rasprava i ograničenja istraživanja

Na kraju provedenog istraživanja, odnosno intervjua s turističkim zajednicama moguće je zaključiti da se na prostoru Turističke zajednice područja Središnja Podravina i Turističke zajednice područja Dravski Peski razvija kulturni turizam kojim se izravno štiti i čuva materijalna i nematerijalna kulturna baština ovog ruralnog kraja. Iako su kulturni resursi ispitanih područja relativno slični, Turistička zajednica područja Središnja Podravina više je fokusirana na takav turistički razvoj, dok se Turistička zajednica područja Dravski Peski više usmjerava na razvoj specifičnih oblika turizma temeljene na prirodnim resursima. Tu je činjenicu bilo važno utvrditi na samom početku istraživanja kako bi se daljnji rezultati mogli usporediti u tom kontekstu.

Sukladno podacima dobivenima kroz turističku atrakcijsku osnovu kulturnih resursa prostora Turističkih zajednica područja Središnja Podravina i Dravski Peski te provedenim empirijskim istraživanjem, izrađena je zajednička SWOT analiza kojom su prikazane najvažnije snage i slabosti navedenog prostora, kao i mogućnosti za daljnji razvitak kulturnog turizma, ali i prijetnje koje takav razvoj mogu znatno usporiti ili u potpunosti spriječiti.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> • Povoljan geoprometni položaj, • Blizina važnih emitivnih turističkih tržišta Republike Hrvatske, • Tradicija poljoprivredne djelatnosti, • Tradicija proizvodnje vina, rakije i drugih pića, • Bogata gastronomska ponuda, • Bogata kulturno-povijesna baština, • Veliki broj običaja i starih zanata, • Prezentiranje tradicije kroz događanja i manifestacije, • Specifičan način života lokalnog stanovništva, • Naivna umjetnost kao prepoznatljiv dio turističke ponude. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nепрепознатljivost na nacionalnom turističkom tržištu, • Nепостојanje brenda, • Nedovoljna potpora državnih institucija, • Slaba suradnja s turističkim zajednicama na području Koprivničko-križevačke i susjednih županija, • Nепрепознавање turističkog potencijala prostora od strane lokalnog stanovništva.
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> • Korištenje EU fondova za financiranje novih projekata, • Stvaranje novih kulturno-turističkih proizvoda, događanja i manifestacija, • Sve veća turistička potražnja za neotkrivenim destinacijama, • Izgradnja nove turističke infrastrukture, • Aktivno uključivanje lokalnog stanovništva u turističku djelatnost, 	<ul style="list-style-type: none"> • Trend iseljavanja stanovništva, • Nastavak pandemije virusa COVID-19, • Uništavanje kulturnih resursa kao posljedica nedovoljne zaštite i/ili održavanja,

<ul style="list-style-type: none"> • Stvaranje novih partnerstava i udruživanje svih relevantnih dionika. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gubitak običaja i tradicije uslijed prestanka prenošenja znanja i vještina na mlađe generacije, • Jačanje konkurentnih turističkih destinacija u neposrednoj blizini.
--	--

Tablica 15. *SWOT analiza kulturnog turizma na prostoru Turističkih zajednica područja Dravski Peski i Središnja Podravina*

Izvor: Izrada autora

SWOT analizom je utvrđeno da prostor Turističkih zajednica područja Središnja Podravina i Dravski Peski ima značajne snage vezane uz kulturni turizam. To se ponajprije odnosi na bogatu kulturno-povijesnu baštinu, gastronomsku ponudu, velik broj običaja i starih zanata, kao i specifičan način života lokalnog stanovništva. Međutim, slabosti koje sprječavaju daljnji razvoj kulturnog turizma su, svakako, nepostojanje prepoznatljivog brenda, a samim time i nedovoljna prepoznatljivost na nacionalnom turističkom tržištu. Lokalno stanovništvo još uvijek nije dovoljno svjesno turističkog potencijala kojeg njihov kraj nudi, ali se takav stav pokušava promijeniti naporima koje turističke destinacije i lokalna samouprava ulažu kroz različite radionice, javne tribine, sastanke i sl.

Prilike su brojne, a većinom se odnose na potpore kroz fondove Europske unije, stvaranje novih turističkih proizvoda, doživljaja i iskustava kojima se može povećati broj posjetitelja, kao i nova partnerstva i udruženja. S druge strane, trend iseljavanja stanovništva i sve manja zainteresiranost mlađih generacija za tradiciju i običaje ne doprinosi razvoju kulturnog turizma na ovim prostorima. Konkurentne turističke destinacije u blizini jačaju, a potrebno je više ulagati u očuvanje i zaštitu kulturnih resursa kojima prijeti propadanje i devastacija.

Istraživanje je temeljeno na dvije hipoteze koje su u tom procesu podvrgnute provjeri:

Hipoteza 1: Prostor Turističke zajednice područja Središnja Podravina i Turističke zajednice područja Dravski Peski imaju potencijal za razvoj kulturnog turizma na ruralnom području.

Bogatstvo kulturno-povijesnih resursa, nematerijalne kulturne baštine koja uključuje mnoštvo običaja, starih zanata, znanja i specifičnog načina života predstavlja potencijal za razvoj

kulturnog turizma. Turističke zajednice područja Središnja Podravina i Dravski Peski imaju takav potencijal te u skladu s time razvijaju takav oblik turizma na svom prostoru.

Hipoteza 2: Iskorištavanje kulturno-povijesne baštine u turističke svrhe na prostoru Turističke zajednice područja Središnja Podravina i Turističke zajednice područja Dravski Peski doprinosi očuvanju i zaštiti tradicije, običaja, kulture, starih zanata i specifičnog načina lokalnog stanovništva, kao i cjelokupne baštine tog ruralnog područja.

Turizam nema uvijek pozitivne učinke na prostor na kojem se razvija. Njegov brzi i neplanirani razvoj dovode do brojnih problema koje je kasnije teško vratiti u početno stanje. Posebno je riječ o degradaciji prirodnog okoliša i materijalnih dobara (građevina, predmeta i sl.). Međutim, razvoj kulturnog turizma na ispitanim područjima i iskorištavanje svih kulturno-povijesnih resursa čuva i štiti tradiciju, običaje i kulturu, te, što je i najbitnije, doprinosi lokalnom stanovništvu ne uništavajući njihov način i tok svakodnevnog života.

Ograničenja istraživanja ogledaju se u malom uzorku koji, za potrebe budućih istraživanja, može biti proširen na ostale turističke zajednice na ruralnom području u Koprivničko-križevačkoj županiji, ali i ostalim kontinentalnim županijama. Buduća istraživanja je moguće usmjeriti na lokalno stanovništvo, njihove stavove prema kulturnoj baštini prostora na kojem žive te načinima njihovog uključivanja u turističku djelatnost na ruralnom području.

7. Zaključak

Turizam, kao globalni fenomen, doprinosi razvoju mnogih područja koja prepoznaju svoj potencijal i snagu. Razvojem specifičnih oblika turizma dolazi do segmentacije turističkog tržišta, ali i prilike za nove i relativno neotkrivene turističke destinacije. Takva mjesta se najčešće nalaze u ruralnim, pa čak i zabačenim područjima, udaljenima od gradske vreve i uurbanog načina života. Kulturni turizam takvim područjima, osim ekonomskih i socijalnih prednosti, donosi i mogućnost očuvanja materijalne i nematerijalne kulturne baštine. Ta činjenica je izrazito važna budući da je ruralna kulturna baština temelj razvoja ruralnog, ali i ostalih oblika turizma. Stoga je njena očuvanost prilika za stvaranje turističkih proizvoda temeljenih na krajoliku, arhitekturi, tradiciji, običajima, gastronomiji i svim ostalim elementima koji neku ruralnu turističku destinaciju diferenciraju od druge.

Kulturni turizam jedan je od najstarijih specifičnih oblika turizma. On predstavlja putovanje u prošlost koje se odvija u sadašnjosti. Njegovim se razvojem štite kulturna dobra i omogućuje se njihovo čuvanje za buduće generacije. S druge strane, ruralni turizam smatra se novim specifičnim oblikom turizma. Nastao je kao potreba čovjeka da se vrati tradicijskim vrijednostima i prirodi. Osim toga, njegov razvoj daje priliku za opstanak lokalnom stanovništvu, ali i cjelokupnom ruralnom području na kojem se taj razvoj odvija. Kulturni i ruralni turizam, iako različiti, oblici su turizma koji kompletiraju jedan drugog ukoliko se razvijaju na pravi način. Mnoga ruralna područja i njihovo lokalno stanovništvo obiluju kulturnim resursima koji zbog nerazvijenosti, lošeg upravljanja ili nekog drugog razloga nisu iskorišteni u turističke svrhe.

Očuvana kulturna baština vrijedan je resurs za razvoj turizma na ruralnom području. Bez obzira je li riječ o materijalnoj ili nematerijalnoj kulturnoj baštini, takve turističke atrakcije mogu generirati gospodarske koristi. Iako su ruralna područja jedna od najizazovnijih područja za razvoj turizma, mnogi specifični oblici turizma podržavaju njihovu udaljenost od većih naselja i moguću prometnu izoliranost. Za kulturni ruralni turizam takva pozicija turističke destinacije također može pogodovati jer čim je mjesto izoliranije, narodna kultura, običaji i tradicija bolje su sačuvani. Potražnja posjetitelja za jedinstvenim i autentičnim iskustvima u stalnom je porastu, stoga je važno prepoznati, razvijati i na odgovarajući način organizirati kulturne resurse.

Empirijskim je istraživanjem potkrijepljen teorijski dio rada. Dobiveni su rezultati prikazali stvarno stanje razvoja kulturnog turizma na ruralnom području i načina očuvanja kulturne baštine. Turističke zajednice područja Središnja Podravina i Dravski Peski nalaze se u Koprivničko-križevačkoj županiji i posjeduju relativno slične kulturne turističke resurse. Lokalno stanovništvo njeguje svoje običaje, tradicionalna jela, narodne nošnje, plesove i pjesme, ali ova područja karakterizira i svjetski poznata hrvatska naivna umjetnost. Muzeji i galerije primarni su način očuvanja takvih vrijednosti, a ljudima se približavaju i pomoću različitih radionica. Manifestacije i događanja također su jedan od načina na koje se može sačuvati kulturna baština, posebno nematerijalna, na ruralnom području. Međutim, najvažnija je spoznaja lokalnog stanovništva o vrijednostima i bogatstvu kulturnih potencijala njihovog kraja te stalnim naporima i ulaganjima u već postojeće resurse, aktivnom i dobrom suradnjom s važnim dionicima i podržavanju lokalnog stanovništva da se aktivno uključi u turističku djelatnost jer je bez njihove podrške i odobravanja razvoj turizma na ruralnom području gotovo nemoguć.

8. Literatura

Knjige

- [1] Baćac, R.: Priručnik za bavljenje seoskim turizmom – korak po korak od ideje do uspješnog poslovanja, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2011.
- [2] Bartoluci, M.: Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
- [3] Chhabra, D.: Sustainable Marketing of Cultural and Heritage Tourism, Routledge, New York, 2010.
- [4] Demonja, D., Ružić, P.: Ruralni turizam u Hrvatskoj s hrvatskim primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijani, Zagreb, 2010.
- [5] du Cros, H., McKercher, B.: Cultural Tourism, second edition, Routledge, New York, 2015.
- [6] Dujmović, M.: Kultura turizma, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula, 2014.
- [7] George, E. W., Mair, H., Reid, D. G.: Rural Tourism Development: Localism and Cultural Change, Channel View Publications, Toronto, 2009.
- [8] Geić, S.: Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilište u Splitu, Split, 2011.
- [9] Graham, B., Ashworth, G. J., Tunbridge, J. E.: A geography of Heritage: Power, Culture and Economy, Arnold, London, 2000.
- [10] Jelinčić, D. A.: Abeceda kulturnog turizma, Meandar Media, Zagreb, 2008.
- [11] Kušen, E.: Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb, 2002.
- [12] McIntosh, R. W., Goeldner, C.: Tourism: Principles, Practices, Philosophies, John Wiley & Sons, New York, 1984.
- [13] McKercher, B., du Cros, H.: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management, Routledge, New York, 2012.
- [14] Pacelli, V., Sica, E.: The Economics and Finance of Cultural Heritage, Routledge, New York, 2021.
- [15] Perrottet, T.: Route 66 AD: On the Trail of Ancient Roman Tourists, Random House, Sidney, 2002.
- [16] Richards, G.: Cultural Tourism in Europe, CABI, Wallingford, 1996.
- [17] Sigala, M., Leslie, D.: International Cultural Tourism: management, implications and cases, Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford, 2005.
- [18] Timothy, D., Boyd, S.: Heritage Tourism, Prentice Hall, New York, 2003.

- [19] Tubić, D.: Ruralni turizam: od teorije do empirije, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici, Virovitica, 2019.
- [20] UNWTO: Tourism and Culture Synergies, UNWTO, Madrid, 2008.
- [21] Vukonić, B., Čavlek, N.: Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb, 2001.
- [22] Weber, S., Mikačić, V.: Osnove turizma, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
- [23] World Travel Organisation: The State's Role in Protecting and Promoting Culture as a Factor of Tourism Development, WTO, Madrid, 1985.

Poglavlja u knjigama

- [1] Cole, S.: Cultural Tourism, Community Participation and Empowerment. U: M. Smith i M. Robinson (Eds.) Cultural Tourism in a Changing World: Politics, Participation and (Re)presentation, Channel View Publications, Clevedon, 2005.
- [2] Gravari-Barbas, M., Bourdeau, L., Robinson, M.: World heritage and tourism: From opposition to Co-production. U: L. Bourdeau, M. Gravari-Barbas, M. Robinson (Eds.) World heritage, tourism and identity: Inscription and Co-production, Routledge, New York, 2016.
- [3] Hall, D., Mitchel, M., Roberts, L.: Tourism and the Countryside: Dynamic Relationship. U: Hall, D., Roberts, L., Mitchell, M. New Directions in Rural Tourism, (3-15), Routledge, New York, 2003.
- [4] Kneafsey, M.: Rural tourism in the new countryside: a case study of commodification within the emerging culture economy. U: Beesley, K., Millwood, H., Ibery, B., Harrington, I. (eds) The new countryside, Geographic perspectives on rural change, Halifax, Brandon University and Saint Mary's University, 2003.
- [5] Peterson, K.: The heritage resource as seen by the tourist: the heritage connection. U: J. Van Harssel (ed.) Tourism: An Exploration. Englewood Cliffs, Prentice Hall., NJ, 1994.
- [6] Prohaska, S.: Trend sin Cultural Tourism. U: M. Conlin, T. Baum (eds.) Island Tourism: Management Principles and Practice, London, Wiley, 1995.
- [7] Tomljenović, R.: Kulturni turizam. U: Čorak, S., Mikačić, V. (ur.) Hrvatski turizam – plavo bijelo zeleno, Zagreb, Institut za turizam, 2006.

Stručni i znanstveni radovi

- [1] Aref, F., Gill, S.S.: Rural tourism development through rural cooperatives, *Nature and Science*, 7 (10), 2009., str. 68-73.
- [2] Cheer, J. M., Reeves, K. J., Laing, J. H.: Tourism and traditional culture: Land diving in Vanuatu, *Annals of Tourism Research*, 43 (6), 2013., str. 435-455.
- [3] Chen, Z., Ren, X., Zhang, Z.: Cultural heritage as rural economic development: Batik production amongst China's Miao, *Journal of Rural Studies*, 81, 2021., 182.-193.
- [4] Demonja, D., Baćac, R.: Baština i tradicija u oblikovanju turističke ponude na ruralnom prostoru Hrvatske, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. 11 No. 21, 2012., str. 205-218.
- [5] Dujmović, M.: Komercijalizacija kulturne baštine u turizmu, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, Vol. 28 No. 2, 2019., str. 145-161
- [6] Đurkin, J., Perić, M., Kljaić Šebrek, J.: Addressing organisational challenges of cultural tourism in rural areas through community-based tourism model, *ToSEE – Tourism in Southern and Eastern Europe*, Vol. 4, 2017., str. 145-157
- [7] Garau, C.: Perspectives on cultural and sustainable rural tourism in a smart region: the case study of Marmilla in Sardinia (Italy), *Sustainability*, 7 (6), 2015., str. 6412-6434.
- [8] Gredičak, K.: Kulturna baština u funkciji turizma, *Acta turistica nova*, Vol. 2 No. 2, 2008., str. 205-234.
- [9] Gredičak, K.: Cultural heritage and the economic development of Croatia, *Ekonomski pregled*, Vol. 60 No. 3-4, 2009., str. 196-218.
- [10] Irshad, H.: Rural tourism: An overview, Government of Alberta, Canada, 2010.
- [11] Kastenholtz, E., Davis, D., Paul, G.: Segmenting tourism in rural areas: The case of North and Central Portugal, *Journal of Travel Research*, 37 (4), 1999., str. 353-363.
- [12] Laing, J., Wheeler, F., Reeves, K., Frost, W.: Assessing the experiential value of heritage assets: A case study of a Chinese heritage precinct, Bendigo, Australia. *Tourism Management*, 40, 2014., str. 180-192.
- [13] Lane, B.: What is rural tourism?, *Journal of Sustainable Tourism*, 2:1-2, 1994., str. 7-21.
- [14] Liu, A.: Tourism in rural areas: Kedah, Malaysia, *Tourism Management*, 27 (5), 2006., str. 878-889.

- [15] Ma, X., Wang, R., Dai, M., Ou, Y.: The influence of culture on the sustainable livelihoods of households in rural tourism destinations, *Journal of Sustainable Tourism*, 29 (8), 2020., str. 1235-1252.
- [16] MacDonald, R. M., Jolliffe, L.: Cultural rural tourism: Evidence from Canada, *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, No. 2, 2003., str. 307-322.
- [17] Marković, K.: Kultura je važno sredstvo ruralnog razvoja, *Informatica museologica*, Vol. 32, No. 1-2, 2001., str. 139-144.
- [18] Mousavi, S. S., Doratli, N., Mousavi, S. N., Moradiahari, F.: Defining Cultural Tourism, *International Conference on Civil, Architecture and Sustainable Development*, 1-2, 2016., str. 70-75.
- [19] Pančić Kombol, T.: Kulturno nasljeđe i turizam, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, br. 16-17, 2006., str. 211-226.
- [20] Paresishvili, O., Kvaratskhelia, L., Mirzaeva, V.: Rural tourism as promising trend of small business in Georgia: Topicality, capabilities, peculiarities, *Annals of Agrarian Science*, 15 (3), 2017., str. 344-348.
- [21] Personen, J., Komppula, R., Kronenberg, C., Peters, M.: Understanding the relationship between push and pull motivations in rural tourism, *Tourism review*, Vol. 66, No. 3, 2011., str. 32-49.
- [22] Poria, Y., Buttler, R., Airey, D.: Clarifying heritage tourism, *Annals of Tourism Research*, 28 (4), 2001., str. 1047-1049.
- [23] Pröbstl Haider, U., Melzer, V., Jiricka, A.: Rural tourism opportunities, strategies and requirements for destination leadership in peripheral areas. *Tourism Review*, 69 (3), 2014., 216-228.
- [24] Richards, G.: Cultural tourism: A review of recent research and trends, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 2018., str. 12-21.
- [25] Robinson, G.: Tourism and tourism policy in the European community: an overview, 12 (1), 1993., str. 7-20.
- [26] Rogers, S.: Which heritage? Nature, culture and identity in French rural tourism, *French Historical Studies* 25, 2002., str. 475-503.
- [27] Sánchez-Martín, J. M., Gurría-Gascón, J. L., García-Berzosa, M. J.: The Cultural Heritage and the Shaping of Tourist Itineraries in Rural Areas: The Case of Historical Ensembles of Extremadura, Spain, *International Journal of Geo-Information*, 9 (4), 2021., str. 1-29.

- [28] Silberberg, T.: Cultural tourism a business opportunity for museum and heritage sites, *Tourism Management*, 16, 1995., str. 66-69.
- [29] Taylor, J.: Authenticity and Sincerity in Tourism, *Annals of Tourism Research*, 28 (1), 2001., str. 7-26.
- [30] Timothy, D.: Tourism and the personal heritage experience, *Annals of Tourism Research*, 24 (3), 1997., str. 751-754.
- [31] Timothy, D., Boyd, S.: Heritage Tourism in the 21st Century: Valued Traditions and New Perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, 1 (1), 2006., str. 1-16.
- [32] Titilina, F. D.: Cultural Tourism Potential, as Part of Rural Tourism Development in the North-East of Romania, *Procedia Economics and Finance*, 23, 2015., str. 453-460.

Internetski izvori

- [1] Bertić, A.: Kulturna baština u službi razvoja ruralne turističke destinacije, 2021., dostupno na: <http://blog.time4talestravel.com/2021/08/02/kulturna-bastina-u-sluzbi-razvoja-ruralne-destinacije/> (24.9.2021.).
- [2] Eko-etno selo Stara Kapela, dostupno na: <http://www.stara-kapela.hr/> (24.9.2021.)
- [3] Hrvatska turistička zajednica: Karanac – Etno selo, 2021., dostupno na: <https://croatia.hr/hr-HR/karanac> (24.9.2021.)
- [4] Ministarstvo kulture i medija: Kulturna baština, 2021., dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/349> (26.7.2021.)
- [5] Ministarstvo kulture i medija: Kulturna baština na UNESCO-vim popisima, 2021., dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/kulturna-bastina-na-unesco-ovim-popisima/17251> (24.9.2021.)
- [6] Mohnacki, T.: Rural Tourism – Hidden Gems of Europe, 2017., dostupno na: <https://www.esn.org/blog/rural-tourism-hidden-gems-europe> (24.9.2021.)
- [7] Dejeant-Pons, M.: Rural Heritage as a Driving Force for Sustainable Development and Territorial Cohesion, 2013., dostupno na: <http://www.mepielan-bulletin.gr/default.aspx?pid=18&CategoryId=2&ArticleId=136&Article=Rural-Heritage-as-a-Driving-Force-for-Sustainable-Development--and-Territorial-Cohesion> (29.8.2021.)

- [8] TopDestinacije.hr: Etno selo Karanac – turistička destinacija u srcu Baranje, 2020., dostupno na: <https://topdestinacije.hr/etno-selo-karanac-turisticka-destinacija-u-srcu-baranje/> (24.9.2021.)
- [9] Turistička zajednica Brodsko-posavske županije: Etno eko selo Stara Kapela, 2021., dostupno na: <https://www.tzbpz.hr/hr/turisticke-atrakcije/seoski-turizam/etno-eko-selo-stara-kapela.html> (24.9.2021.)
- [10] Turistička zajednica Dravski Peski, 2021., dostupno na: <https://dravskipeski.hr/> (14.9.2021.)
- [11] Turistička zajednica Središnja Podravina, 2021., dostupno na: <https://tzp-sredisnja-podravina.hr/> (14.9.2021.)
- [12] Valle d'Aosta, 2015., dostupno na: <https://www.lovevda.it/en> (24.9.2021.)

Zakoni i propisi

- [1] Zakon o zaštiti kulturnih dobara. NN 62/20

Ostalo

- [1] Baćac, R., Katica, D., Kušen, E., Sudarić, T., Tubić, D.: Istraživanje: Kulturne rute – inovativni alat u razvoju i povećavanju atraktivnosti ruralnih područja, 2021., https://klubselo.hr/images/uploads/142/istrazivanje_kulturne_rute_-_tur_kultur.pdf
- [2] Chiva, I.: Une politique pour le patrimoine culturel rural, Report to the French Culture Ministry, 1994.
- [3] Institut za turizam: TOMAS ljeta 2010 – Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, Zagreb, 2011.
- [4] OECD: Tourism strategies and rural development, Paris, 1994., <https://www.oecd.org/cfe/tourism/2755218.pdf>
- [5] Sabljak, M.: Temeljna pravna regulativa za zaštićenu kulturnu baštinu RH – „Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara“, Hrvatska gospodarska komora – sektor za trgovinu, 23. forum poslovanja nekretninama, 2011., <https://www.hgk.hr/documents/predavanje-sabljak58b545edecfe0.pdf>
- [6] UNESCO: Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. Paris, 1972., <https://whc.unesco.org/archive/convention-en.pdf>

- [7] UNESCO, UIS: The 2009 Unesco Framework for Cultural Statistics (FCS), Montreal, 2009., <https://unstats.un.org/unsd/statcom/doc10/BG-FCS-E.pdf>
- [8] Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo turizma: Strategija razvoja kulturnog turizma, 2003., Zagreb, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/Arhiva/73.%20-%201.4.pdf>

9. Popis ilustracija

Tablice:

Tablica 1. Definicije kulturnog turizma	11
Tablica 2. Definicije ruralnog turizma	14
Tablica 3. Stupnjevi razvoja kulturnog turizma na ruralnom području.....	18
Tablica 4. Turistička atrakcijska osnova kulturnih resursa Turističke zajednice područja Dravski Peski.....	30
Tablica 5. Turistička atrakcijska osnova kulturnih resursa Turističke zajednice područja Središnja Podravina	36
Tablica 6. Glavni turistički proizvod ispitanika	38
Tablica 7. Najistaknutiji kulturni potencijali	39
Tablica 8. Poticanje lokalnog stanovništva	42
Tablica 9. Očuvanje kulture kroz događanja i manifestacije.....	43
Tablica 10. Glavna emitivna tržišta	44
Tablica 11. Izazovi i prepreke razvoja kulturnog turizma na ruralnom području	44
Tablica 12. Spoj kulturnog i ostalih specifičnih oblika turizma.....	45
Tablica 13. Suradnja ili partnerstvo u kulturnom turizmu.....	46
Tablica 14. Stupanj poduzimanja aktivnosti i njihova prioritetnost na prostoru ispitanih turističkih zajednica.....	47
Tablica 15. SWOT analiza kulturnog turizma na prostoru Turističkih zajednica područja Dravski Peski i Središnja Podravina.....	50

Slike:

Slika 1. Logo Turističke zajednice područja Dravski Peski	28
Slika 2. Logo Turističke zajednice područja Središnja Podravina	31
Slika 3. Galerija naivne umjetnosti u Hlebinama	40
Slika 4. Galerija Ivan Lacković Croata u Batinskama.....	41

|
NBSOM
ALISBAINH

+
SVEUČILIŠTE
SIEVER

|

Sveučilište Sjever

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Barbara Golub (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom ČUWANJE KULTURNE BASTINE KROZ RAZVOJ RURALNOG TURIZMA (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)
Barbara Golub
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Barbara Golub (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom ČUWANJE KULTURNE BASTINE KROZ RAZVOJ RURALNOG TURIZMA (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)
Barbara Golub
(vlastoručni potpis)